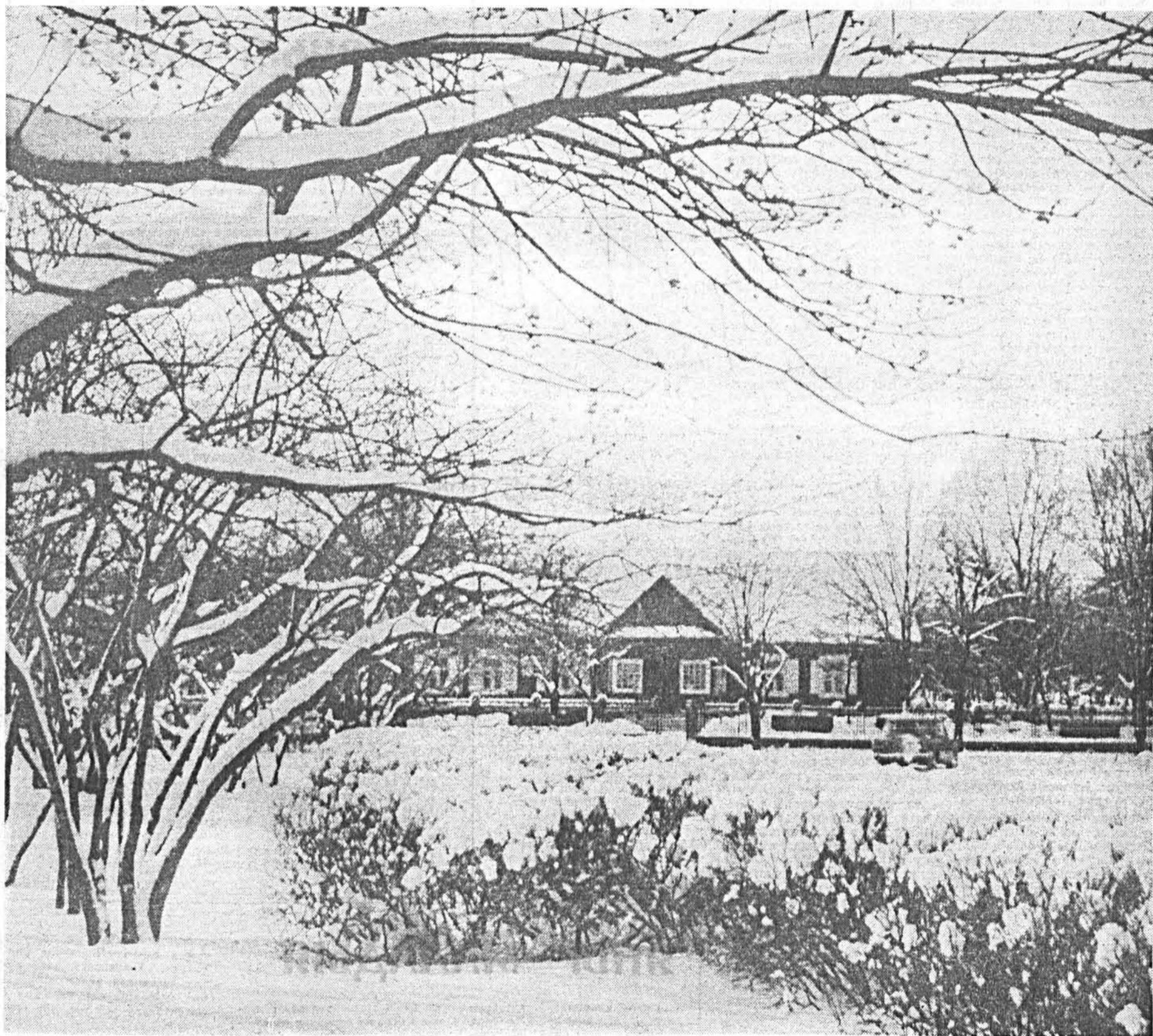

Літаратура і Мастацтва

№ 3 (2842)
21 студзеня 1977 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

цана 8 кап.
Выдаецца з 1932 г.

Дом-музей І зезда РСДРП.

Фота В. ХАРЧАНЦІ І І. ПАСЛАВА.

З нагоды юбілею.

М. ТАНК, З. МАЖЭПКА,
Д. СМОЛЬСКІ ПРА
РЫГОРА РАМАНАВІЧА
ШЫРМУ.

стар. 4—5.

Рэцэнзунца новыя кнігі.

ПРОЗА, ПЕРАКЛАДЫ.

стар. 6—7.

Вершы Е. Лось

і П. Прыходзькі.

стар. 5, 8.

Успаміны

пра народнага
пісьменніка БССР

Міхася Лынькова.

стар. 8—9.

Музыка.

стар. 11.

Каханне, шлюб, сям'я.
ДУМКА ВУЧОНАГА.

стар. 15.

Гумар.

стар. 16.

КРЫТЫКА: НАБЫТКІ, ЗАДАЧЫ

Прайшло пяць гадоў, як была прынята пастанова ЦК КПСС «Аб літаратурна-мастацкай крытыцы». Што зроблена за гэты час нашымі крытыкамі і літаратуразнаўцамі для ажыццяўлення? Якія шляхі намляюцца для далейшай актывізацыі крытыкі, павышэння яе эфэктыва-

насці, умацнення яе ўплыву на агульны літаратурны працэс?

Адказы на гэтыя пытанні ў пэўнай меры дало пасяджэнне секцыі крытыкі і літаратуразнаўства СП БССР з парадкам дня «Метадалагічны і прафесіянальны ўзровень літаратурнай крытыкі».

Пасяджэнне ўступным словам адкрыў старшыня секцыі крытыкі і літаратуразнаўства **Н. Пашкевіч**.

Дакладчык, кандыдат філалагічных навук, пісьменнік **М. Мухынскі** абгульнуў дасягненні беларускай крытычнай думкі за апошнія пяць гадоў. У прыватнасці, ён адзначыў, што ў асобе вядучых сваіх прадстаўнікоў беларуская крытыка пачала больш мэтанакіравана падыходзіць да асэнсавання праблем, якія нараджае час. Яна змагла шмат у чым павысці глыбей раскрыць індывідуальныя рысы таленту многіх сучасных пісьменнікаў.

Дакладчык гаворыць пра рост прафесіянальнага ўзроўню беларускай крытыкі, тэарэтычна-метадалагічнай яе ўзброенасці, што праяўляецца ў выступленнях вядучых крытыкаў, у іх імкненні даследаваць літаратуру, а не проста каменціраваць яе, ва ўменні прымяняць у сваёй практыцы прынцыпы гістарызму, у свядомай арыентацыі пісьменніка на праблемы сучаснасці, на сучасны падыход да лобой узнятай тэмы.

Найбольш актыўна за мінулыя пяць гадоў пасля пастановы ЦК КПСС тэму сучаснасці ў літаратуры, мастацкай пошуку паэтаў, празаікаў, драматургаў даследавалі і прапанавалі **У. Юрэвіч**, **А. Адамовіч**, **І. Навуменка**, **У. Гілашэвіч**, **В. Каваленка**, **П. Дзюбайла**, **А. Лойка**, **Д. Бугаёў**, **М. Ароўка**, **С. Андрэюк**, **А. Лисенка** і некаторыя іншыя крытыкі, літаратурна-творчыя работнікі газет і часопісаў. Дакладчык падкрэслівае, што і ў аператыўных водгукнах на новыя творы, і ў даследаваннях апошніх год паявіліся сучаснасці атрымлівае больш глыбокае асэнсаванне: сучаснасць высвечваецца мінулым, а мінулае асэнсавана за вышнімі санцыянальнымі маральна-этычнымі, духоўнага вопыту, набытага савецкім чалавекам у працэсе актыўнай творчай дзейнасці мірнай пары і мужнай барацьбы з фашызмам.

Вобраз героя нашага часу ў літаратуры, яго маральна-этычны патэтыкал, вядучыя тэндэнцыі НТР, духоўнае жыццё грамадства ў шырокім сэнсе — усё гэта ў многіх аспектах знаходзіцца ў цэнтры ўвагі вядучых беларускіх крытыкаў.

Дакладчык адзначае плённы працэс абліжэння крытыкі і літаратуразнаўчай навукі, дзякуючы чаму яна пачынае ставіць такія пытанні, як эстэтычны ідэал пісьменніка, духоўны свет асобы, нацыянальнае і інтэрнацыянальнае ў літаратуры і г. д.

Затым прамоўца спыняецца на некаторых адмоўных з'явах у сучаснай беларускай крытыцы. У прыватнасці, ён гаворыць, што і ў самой ёй назіраецца яшчэ ўзмацненне «адлушчэння грахоў», нежаданне сказаць праўду, беспадстаўная пыхвала.

Закрывае **М. Мухынскі** праблему падрыхтоўкі кадраў. Ён лічыць, што Саюзу пісьменнікаў варта прадумаць больш

эфектыўную сістэму заахватвання маладых крытыкаў. У гэтых мэтах нажардана, каб і рэдакцыі літаратурных выданняў таксама больш рашуча прыцягвалі да супрацоўніцтва студэнцкую моладзь.

Менавіта як дзейсны водгук на пастанову ЦК КПСС «Аб літаратурна-мастацкай крытыцы», нагадае дакладчык, быў задуманы перыядычны выпуск зборнікаў літаратурна-крытычных артыкулаў. Выйшлі ж усяго дзве кніжкі — «На стрыжні часу» (1973) і «На арбіце часу» (1974). Выпуск цікава задуманай серыі, на жаль, спыніўся без дастатковых на тое прычын.

У дакладзе былі адзначаны і іншыя ўпущэнні аператыўнай крытыкі, напрыклад, тое, што ў нас амаль не рэцэнзуюцца пераклады твораў беларускіх пісьменнікаў на рускую мову, што, на жаль, многія цікавыя мерапрыемствы і задумкі, скіраваныя на актывізацыю крытычнага цэха, засталіся неажыццёвымі.

Тое, што беларуская крытыка за апошнія гады, якія прайшлі пад знакам пастановы ЦК КПСС, прыкметна актывізавалася, падкрэслівалі многія прамоўцы ў спрэчках на дакладу. У прыватнасці, аб збліжэнні крытыкі і літаратуразнаўства, аб больш грунтоўнай тэарэтычнай і метадалагічнай узброенасці яе гаварыў **П. Дзюбайла**.

Пэўная занепакоенасць за стан маладой крытыкі прагучала ў выступленні **М. Тычыны**. Атрад маладых у сучаснай беларускай крытыцы вельмі нешматлікі, пакуль што маладыя выступаюць неактыўна, нехвотна бяруцца за важныя і сур'ёзныя тэмы. Мала ў іх страхі, як быццам яны не адчуваюць асабістай адказнасці за ўсё тое, што адбываецца ў літаратуры і грамадстве, у вядлікім свеце. Прычыну гэтага **М. Тычына** адносіць як да саміх маладых крытыкаў, так і да старэйшых, якія не здолелі іх захапіць, перадаць ім свой багаты вопыт.

Д. Бугаёў аднак лічыць, што няма падстаў падазяць крытыку на сталую і маладую. Трэба, на яго думку, ад прафесіянальнай крытыкі адрозніваць аматарскую, дылетанцкую, якая вельмі адчуальна дае аб сабе ведаць у матэрыялах некаторых аўтараў, апублікаваных, у прыватнасці, на старонках газеты «Літаратура і мастацтва». **А. Клышка** таксама падзяляе думку **Д. Бугаёва**. Як на прыклад непрафесіянальнага падыходу да з'яў мастацкай літаратуры ён указвае на рэцэнзію **Ф. Яфімава** «Гэта — сур'ёзна», змешчаную ў штотыднёвіку «Літаратура і мастацтва» (№ 51, 1976), у якой, на яго думку, незаслужана захвальваецца зборнік паэзіі **А. Разанова** «Каардынаты быцця». **А. Клышка** адзначае таксама недахопы ў артыкуле **М. Тычыны** «Ад чалавека да людзей!» (да выхаду Збору твораў **К. Чорнага** — «ЛіМ», № 1 г.г.), дзе малады крытык як быццам завясціў ачэпкі некаторых ранніх твораў **К. Чорнага**.

В. Каваленка выказаў думку, што Саюзу пісьменнікаў БССР, яго секцыя крытыкі не да канца скарысталі спрыяльную атмасферу, створаную пастановай ЦК КПСС «Аб літаратурна-мастацкай крытыцы», што адбываецца ў нейкай ступені на агульным узроўні выступленняў у друку маладых калегаў, якім іншы раз нестас тэарэтычнай падрыхтоўкі, браку канцэнтраванасці, баявітасці. Хацелася б, сказаў ён, каб маладыя часцей выступалі з праблемнымі матэрыяламі, вынашанымі і выпукаванымі імі. Хай сабе будзь іх артыкулы, рэцэнзіі ў нечым і памылковымі, але страшнымі, нераўнаддушнымі. Трэба разумець імкненне маладых крытыкаў, калі яны выяўляюцца, да перагляду старых уяўленняў аб з'явах нашай літаратуры — гэта іх права.

У. Юрэвіч у сваім выступленні спыніўся на тым, як наша крытыка даследуе стыль, мову — аснову твора, тое, з чым пачынаецца мастак. На жаль, канстатаваў ён, гэтай вельмі важнай тэмай мала хто ў нас займаецца, а менавіта маладая крытыка павінна пачынаць з аналізу мовы, фразы, тэм і ў саміх крытыкаў адзначалася больш высокая культура слова.

Ю. Канэ закранула пытанне прафесіянальнага ўзроўню супрацоўнікаў аддзелаў крытыкі органаў друку. **С. Лаўшук** гаварыў аб творчай атмасферы, аб выпадках прадзятых адносінаў да крытычных выступленняў з боку некаторых пісьменнікаў.

Старшыня секцыі крытыкі і літаратуразнаўства СП БССР **Н. Пашкевіч**, падводзячы вынікі гаворкі, засяродзіў увагу прысутных на праблеме паглыбленага даследавання літаратуры ў сувязі з жыццём. І само жыццё, і літаратура, якая яго адлюстроўвае, надзвычай ускладніліся, падкрэсліў ён. Немагчыма сіламі адных крытыкаў і літаратуразнаўцаў выявіць тэндэнцыі, напрамкі развіцця, каб убачыць перспектыву. Неабходны камплексны падыход да праблем літаратуры, трэба прыцягваць да іх вырашэння сацыялагаў, эстэтыкаў, псіхалагаў, іншых спецыялістаў, як гэта робіцца ў рускай савецкай крытыцы. І займацца гэтым у першую чаргу павінны друкаваныя органы.

Сход паказаў, што беларускія крытыкі, якія нямаюць зрабілі за мінулыя пяць гадоў, кіруючыся пастановай ЦК КПСС «Аб літаратурна-мастацкай крытыцы», глыбока ўведамаляюць сваю адказнасць перад літаратурай і грамадствам.

ВЫНІКІ КОНКУРСУ

Падведзены вынікі конкурсу на лепшы нарыс, публіцыстычнае выступленне і нататкі, які пад дэвізам «Чалавек працы і пачынае» праводзіў у 1976 годзе Дзяржаўны камітэт Савета Міністраў БССР па тэлебачанню і радыёвяшчанню. На конкурсе паступіла звыш ста матэрыялаў аб праблёмных з'яваў у жыцці беларускага народа па выкананню рашэння XXV з'езда КПСС.

Сярод пераможцаў конкурсу — пісьменнік **І. Чыгрынаў**, **А. Савічкі**, **Г. Шылоўніч**, **В. Макаравіч**.

НАСУСТРАЧ 60-годдзю КАСТРЫЧНІКА

АГЛЯД КІНАМАСТАЦТВА

Днямі ў Цэнтральным Доме кіно пачаўся агляд кінамастацтва саюзных рэспублік, прысвечаны 60-годдзю Вядліка Кастрычніка. Лепшыя творы дакументальнага і навукова-папулярнага, ігравога і мультыплікацыйнага кінематографа, створаныя за апошні час на рэспубліканскіх студыях, будуць прадстаўлены ў сталіцы.

Агляд адкрываюць майстры экрану Азербайджана, якія падрыхтавалі для паказу ў Маскве вялікую праграму. Яна пачынаецца новым фільмам «Цана шчасця», створаным пісьменнікам, драматургам і рэжысёрам **Г. Сеідбейлі**, аўтарам многіх твораў, прысвечаных рэвалюцыйнай гісторыі і гераічнай працы народа.

Кінематаграфісты Азербайджана, а ўслед за імі дзеячы кіно ўсіх саюзных рэспублік на працягу года сустрагнуцца з гледачамі Масквы, абмяркуюць творчыя планы з калегамі ў Саюзе кінематаграфістаў СССР. Агляд нацыянальнага кінамастацтва ў год 60-годдзя Кастрычніка будзе садзейнічаць абмену вопытам, стварэнню новых яркіх твораў.

ТВОРЧЫЯ СУВЯЗІ

Калегія Дзяржаўнага камітэта СМ БССР па тэлебачанню і радыёвяшчанню і сакратарыят праўлення Саюза пісьменнікаў Беларусі прынялі сумесную пастанову «Аб умацаванні творчых сувязей паміж Галоўнымі рэдакцыямі Дзяржтэлерадыё БССР і Саюзам пісьменнікаў Беларусі пры падрыхтоўцы тэле- і радыёпраграм».

У пастанове адзначаецца, што Галоўныя рэдакцыі тэлебачання і радыё сумесна з Саюзам пісьменнікаў БССР праводзяць значную работу па стварэнню высокадзейных і высокамастацкіх перадач. Вядучыя пісьменнікі рэспублікі прымаюць непасрэдны ўдзел у падрыхтоўцы тэлеальманаха «Літаратурная Беларусь» і радыёчасопіса «Паэзія». На «блакітным экране» ўведзены наставныя рубрыкі «Пісьменнік і пачынае», «Запрашаем у кнігарню», «Слова — паэзія». На радыёхвалях гучаць перадачы «За рабочым сталом пісьменніка», «Шчырага сэрца парывы», «Жывое слова», «Вясёлы эфір», «Усмешка».

Слухачамі былі прыхільна сустрачаны радыёспектаклі «Вякапомныя дні» і «Мінскі напрамак», створаныя на раманых народных пісьменнікаў Беларусі **М. Лынькова** і **І. Мележа**.

Сумесная пастанова адзначыла таксама, што ў справе ўмацавання кантактаў паміж Галоўнымі рэдакцыямі Дзяржтэлерадыё БССР і Саюзам пісьменнікаў рэспублікі ёсць яшчэ шэраг упущэнняў. Недастаткова выкарыстоўваюцца пісьменніцкія сілы ў публіцыстычным асэнсаванні сучаснасці, у стварэнні арыгінальных сцэнарыяў, пастановак, гумарыстычных праграм.

Калегія Дзяржтэлерадыё БССР і сакратарыят праўлення Саюза пісьменнікаў абавязалі Галоўныя рэдакцыі Дзяржтэлерадыё БССР і творчыя секцыі Саюза пісьменнікаў рэспублікі актывізаваць свае намаганні на стварэнню тэле- і радыёпраграм аб гераічных здзяйсненнях нашага народа ў камуністычным будаўніцтве, барацьбе за ажыццяўленне гістарычных рашэнняў XXV з'езда КПСС, дастойнай сустрэчы 60-годдзя Вядліка Кастрычніка.

Намечана актывізаваць работу творчай камісіі па тэлебачанню і радыё пры Саюзе пісьменнікаў БССР, распрацаваць перспектывныя планы па паглыбленаму асветленню жыцця маладой творчай інтэлігенцыі ў святле Пастановы ЦК КПСС «Аб рабоце з творчай моладдзю».

У студзені-лістападзе 1977 года будзе праведзены сумесны творчы конкурс, прысвечаны 60-годдзю Вядліка Кастрычніка, на лепшы тэлевізійны і радыёспектакль, тэле- і радыёнарыс, на лепшы творы іншых жанраў.

ПРЭМІІ ЧАСОПІСА «НЕМАН»

У першым нумары часопіса за 1977 год апублікаваны прозвішчы пісьменнікаў, якія атрымалі літаратурныя прэміі часопіса «Неман» за 1976 год. Рашэннем рэдакцыі яны прысуджаны: **Уладзіміру Савіцкаму** — за апавесць «Улька» (№ 2), **Віктару Казько** — за апавяданне «Сірэн» (№ 5), **Мікалаю Цялічка** — за пьеса вершаў «Рубяжы» (№ 10), **Анатолію Казловічу** — за нарыс «Я — кантраляёр» (№ 8), **Уладзіміру Хачыноўскаму** — за артыкул «Цана прагрэсу» (№ 6), **Валдзіму Барысвічу** (псеўдонім) — за артыкул пра беларускую фантастыку «Павінна быць!» (№ 4).

І. ФЕДАРАУ.

ЯНЫ — МАЛАДЫЯ

Сярод альманахаў, якія выпускае выдавецтва «Молодая гвардыя», асаблівай папулярнасцю ў чытачоў карыстаецца адзін — «Мы — маладыя».

На гэты раз у зборніку, які склаў **В. Павалаў**, змешчаны апавяданні ўдзельнікаў VI Усеагульнай нарады маладых пісьменнікаў, што праходзіла вясной 1975 года ў Маскве.

У альманаху выступаюць сярод чатыры ўдзельнікі гэтага прадстаўнічага форуму маладых талентаў краіны. Сярод іх і беларускія пісьменнікі.

Апавяданне **Г. Далідовіча** «Дажды над вёскай» пераклала **Т. Залатухіна**. **В. Адамчык** у слове пра аўтара саўважае, што **Г. Далідовіч** —

«... адзін з тых, хто ведае, шапне і беражэ народнае слова — мова яго апавяданняў пераліваецца ўсім адценнем гаворак Налібоўскага краю, дзе пісьменнік нарадзіўся і рос».

«Яго голас не згубіўся, — гаворыць пра **В. Казько** **Н. Падзорова**, — ён чуёны ў пошук таго — як сказаць, і таму на яго слова адгукаецца чытацкая душа». У тым, што пісьменнік добра ведае жыццё, пераконвае і апавяданне «Сірэн», якое змешчана ў альманаху.

А. Крыгу ўсеагульнаму чытачу прадстаўляе народны пісьменнік Беларусі **І. Шамякін**: «У 1970 годзе на старонках маладзёжнага часопіса «Маладосць» убачыла свет першая

апавесць беларускага празаіка **Алесь Крыгі** «Паўночны фарватар». Адчувалася, што аўтар дасканала ведае жыццё і быт маракоў, сам перажыў і выпакутаваў усё тое, пра што напісаў...

У наступнай апавесці — «Порт прызначэння», у многіх сваіх апавяданнях аўтар не здрадзіў сваёй тэме, зрабіў прыкметны крок наперад у творчым росце. А гэта, напэўна, залог для новых поспехаў на літаратурнай ніве».

Тут жа друкуецца апавяданне **А. Крыгі** «Шэсьць агосталаў і Капра» у перакладзе **В. Галавача**.

Чытачы альманаха пазнаёмяцца таксама з работамі маладых мастакоў, што выяжджалі на будаўніцтва БАМа і на іншыя будоўлі пачынаючы.

С. ВІРЗОУСКІ.

ПЯЦІТОМНЫ, ТЛУМАЧАЛЬНЫ

Інстытут мовазнаўства імя Януба Коласа Акадэміі навук БССР зашліўшы працу над першым у гісторыі беларускай лексікаграфіі пяцітомным тлумачальным слоўнікам сучаснай беларускай літаратурнай мовы. У слоўніку даецца тлумачэнне каля ста тысяч лексічных і фразеалагічных адзінак. Граматычныя формы слова, яго сэнсавае і стылістычнае характарыстыкі найбольш поўна адпавядаюць сучаснаму стану беларускай літаратурнай мовы.

Кожны том беларускага тлумачальнага слоўніка будзе багата ілюстраваны прыкладамі з мастацкай, публіцыстычнай, навуковай і іншай літаратуры, а таксама забяспечаны грунтоўнымі даведкамі аб паходжанні запозычаных слоў.

У слоўніку будзе дадзена сучасная навукова-тэхнічная тэрміналогія, якая набыла шырокае распаўсюджанне ў навукова-папулярнай літаратуры і ў перыядычным друку. Упершыню і даво-

лі шырока ў параўнанні з іншымі крыніцамі пададзена ў слоўніку беларуская фразеалогія. Ва ўступным артыкуле тлумачацца прыніцыпы, якімі кіраваліся аўтары і рэдактары пры вырашэнні тых або іншых лексікаграфічных пытанняў, даюцца даведкі як карыстацца слоўнікам. Выданне разлічана на шырокае кола чытачоў. Першы том «Тлумачальнага слоўніка беларускай мовы» Галоўнай рэдакцыі Беларускай Савецкай Энцыклапедыі будзе выдадзены сёння, апошні, пяты том у 1981 годзе.

ВЫСТАВАЧНАЯ ЗАЛА — САВЕЦКІ САЮЗ

У гэтыя студзеньскія дні Мінскі Палац мастацтваў прыцягнуў увагу тысяч людзей. Сюды прыязджаюць госці з Масквы, Ленінграда, Прыбалтыкі, Грузіі, з рэспублік Сярэдняй Азіі, а таксама з Польшчы, Балгарыі, ГДР. Прыязджаюць на V Усеагульную выставку плаката. Цінавацца да выставы, якую можна назваць выяўленчым летапісам краіны, зразумела. Плякат — адзін з самых дэмакратычных відаў мастацтва. З першых дзён рэвалюцыі ён стаў эмацыянальным спадарожнікам нашага жыцця. Яго выставачныя залы — вуліцы і плошчы гарадоў, цэкі і клубы фабрык, чырвоныя куткі калгасных ферм і фэа кінатэатраў... Плякат найбольш ланкічна і ясна выяўляе тое, пра што мы марым, за што змагамся. Плякат прапагандуе наш лад жыцця і заклікае наперад, сцвярджае нашы ідэалы і выходзіць нашы густы. Гэта мастацтва, якое ідзе ў авангардзе нашых спраў.

Мастакоў плаката часам называюць «снайперамі ў мастацтве», якім для пападання ў мішэнь даецца адзін патрон. Вось чаму так важна, каб кожны плякат быў сапраўдным творам мастацтва.

Ідэйны і мастацкі якасцям савецкага плаката, яго развіццю на працягу апошніх чатырох гадоў пасля Усеагульнай выставы ў Вільнюсе было прысвечана выязное пасяджэнне сакратарыята Саюза мастакоў СССР, якое адбылося ў Палацы мастацтваў.

На пасяджэнні, у якім удзельнічалі больш чым семдзесят гасцей з Масквы, Ленінграда і саюзных рэспублік, былі заслушаны даклады сакратара праўлення Саюза мастакоў СССР, вядомага плакатыста А. Савасцюка, мастацтвазнаўцы, намесніка галоўнага рэдактара часопіса «Іскусство» Л. Акімавай, выступленні народнага мастакоў СССР В. Яфімава і З. Азгура, мастакоў і мастацтвазнаўцаў М. Хейфіца, А. Янушына, А. Ноўіцава і інш.

Здабыткі савецкага плаката ў апошнія гады значныя, што пацвердзіла і экспазіцыя выставы. Пра тое ж гаворыць і выстаўна савецкага плаката, якая адбылася нядаўна ў Лууры, а цалкам падарожнічае па гарадах Францыі.

Славу савецкаму плакату здабылі не толькі яго ідэйная скіраванасць, не толькі шырыня тэматыкі, але і эмацыянальная насычанасць твораў, іх жывалісныя і графічныя вартасці, знаходні выразна-пластычная мова. Менавіта такі плакат і быў паказаны на выставы ў Мінску — лепшы выставы плаката за ўсе папярэднія. У гэтым вялікай заслуга маладых мастакоў, якія, дарэчы, складаюць амаль палову ўдзельнікаў выставы. Традыцыя савецкага плаката і пошун маладых заўсёды даюць свой плён.

Удзельнікі пасяджэння гаварылі пра тое, як адказна працаваць у галіне плаката, бо дрэнны плакат дыскрэдытуе саму ідэю, якую ён заклікае несці ў масы, псуе эстэтычныя густы людзей. Адначасна дзейнасць плаката залежыць не толькі ад дакладнасці яго формы і глыбіні зместу, але і ад таго, як ідзе ён размяшчаны, бо часцей за ўсё чалавек літаральна на ходу павінен успрыняць і асэнсаваць думку мастака-плакатыста. На жаль, пра гэта часта мы забываемся і размяшчаем плакат

так, што на яго не звяртаюць увагі, альбо проста не заўважаюць.

Плякат — прапагандыст і агітатар, размешчаны на вуліцы, павінен адпавядаць усім якасцям манументальнага мастацтва. Гэта значыць, што ён павінен быць вобразным, яркім, сімвалічным, пазбаўленым прыблінасці, прымітыўзму.

Зусім зразумелы і гістарычна апраўданы прымітыўзм плаката 20-х гадоў, які быў адрасаваны ў большасці сваёй непісьменным масам. У нашыя дні плакат павінен гаварыць моваю мастацтва, не цурацца складанай мастацкай думкі, ён павінен быць безданорна выкананы. Сённяшні глядач не даруе мастакам-плакатыстам прымітыўнай формы, нехайнасці дэталей. Кожная дэталёвая павінна «працаваць», біць па мішэні, бо промах адной дэталі можа звесці на нішто ўвесь твор.

Сэнсавае нагрукна плакатнага ліста, дэталё ў плакате, роля і месца шрыфта, колер і кампазіцыя, выкарыстанне ў плакате фотадакумента — вось кола пытанняў, якія абмяркоўвалі ўдзельнікі пасяджэння. Натуральна, размова грунтавалася на канкрэтных прыкладах, на тым, што было прадстаўлена на выставы.

Разглядаючы здабыткі плаката асобных рэспублік, удзельнікі дыскусіі адзначалі дасягненні мастакоў-плакатыстаў Масквы, Ленінграда, Рыгі і Кіева. Самую высокую ацэнку атрымалі латышскія майстры плаката, якія дасягаюць глыбокага асэнсавання тэмы ў спалучэнні з высокай культурай апрацоўкі ліста і завершанасцю кожнай работы. Парадавалі ленінградскія мастакі-плакатысты, асабліва тыя, што працуюць у жанры тэатральна-відэаплаката. — можна смела сцвярджаць, што імі створана ленінградская школа тэатральнага плаката. У галіне кінатэатра многага дабіліся Украінскія мастакі. Свае адметныя рысы мае плакат Масквы.

На жаль, беларускія мастакі ўсё яшчэ толькі «бярэцца» за мастацтва плаката, ім амаль што не займаюцца прафесіяналы. Неахвотна тыражыруюць плакаты нашы выдавецтвы. Так, напрыклад, з году ў год з трысот аўтарскіх плакатаў у друкарні і на паліграфічным бінаце іх друкуецца толькі 20 працэнтаў. Ці не таму на вуліцах беларускай сталіцы зусім няма плаката. Нельга ж жыццёвыя планы аднастайным шрыфтам!

Адсутнасць плаката ў Мінску, адзначалі нашы госці, збудняе ўяўленне аб культурна-мастацкім жыцці сталіцы і рэспублікі.

Адначасна нельга сказаць, што беларускія мастакі нічога не паказалі на выставы. Паказалі. У прыватнасці, добрае уражанне зрабілі нашы рэкламна-відэаплакатысты такіх мастакоў, як М. Стома, У. Круноўскі, І. Краўдзік, І. Радунскі.

Сярод 18 мастакоў-плакатыстаў, узнагароджаных дыпламамі Саюза мастакоў СССР — двое мінчан: В. Філімонаў (за плакат, прысвечаны XXV з'езду КПСС) і М. Стома (за плакаты, прысвечаныя ахове прыроды).

Удзельнікі выязнога пасяджэння сакратарыята Саюза мастакоў СССР наметлі канкрэтыя творча-арганізацыйныя мерапрыемствы, накіраваныя на далейшае развіццё савецкага плаката. Р. БАКУНОВІЧ.

ПОЛЬСКІ ПАРТРЭТ

13 студзеня ў Дзяржаўным мастацкім музеі БССР адкрылася выстаўка польскага партрэта XVII і XVIII стагоддзяў.

Яе адкрыў першы намеснік міністра культуры БССР А. І. Ульяновіч. Ён адзначыў, што гэта першая такая выстаўка ў Беларусі. Але яна з'явіцца працягам сяброўскага культурнага абмену, які даўно склаўся паміж беларускім і польскім народам.

Намеснік дырэктара

ТВОРЧАЯ СУСТРЭЧА

«Пісьменнік у замежнай намяндзіроўцы...» Такая новая рубрыка з'явілася ў плане работы Дома літаратара.

Адкрыў яе паэт Геннадзь Бураўкін, лаўрэат прэміі Ленінскага камсамола Беларусі, рэдактар часопіса «Маладосць».

Геннадзь Бураўкін нядаўна вярнуўся са Злучаных Штатаў Амерыкі, дзе прымаў удзел у рабоце XXXI сесіі Генеральнай Асамблеі ААН.

Нацыянальнага музея ў Варшаве Андрэй Міхайлоўскі падзякаваў супрацоўнікам Дзяржаўнага музея БССР за добрую арганізацыю выставы і сказаў, што збор партрэтаў з музеяў Польшчы паслужыць далейшаму азнаямленню грамадскасці сталіцы Беларусі з мастацкай культурай польскага народа.

На адкрыцці выставы прысутнічаў Генеральны консул Польскай Народнай Рэспублікі Юзэф Мруз.

У Дом літаратара на сустрэчу з паэтам прыйшлі пісьменнікі, мастакі, студэнты і рабочыя.

Геннадзь Бураўкін глыбока і цікава расказаў прысутным аб рабоце XXXI сесіі Генеральнай Асамблеі, падзяліўся ўражаннямі аб жыцці працоўных за рубіжом, у заклучэнне прачытаў свае новыя «замежныя» вершы.

В. ДАЙЛА.

Указ Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР

Аб прысваенні ганаровага звання народнай артысткі СССР тав. ДАЊІЛЮК С. П.

За вялікія дасягненні ў развіцці савецкага музычнага мастацтва прысвоіць ганаровае званне народнай артысткі СССР тав. Данілюк Святлана Піліпаўна — салістка Дзяржаўнага акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета Беларускай ССР.

Старшыня Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР М. ПАДГОРНЫ.
Сакратар Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР М. ГЕАРГАДЗЕ.

Масква, Крэмль, 14 студзеня 1977 г.

ХРОНІКА

ПЕСНЯ ДЛЯ КАПЭЛЫ

Удалим быў мінулы год для народнай харавой капэлы Магілёўскага Дома культуры. Цікавыя гастролі па рэспубліцы, сустрэчы з аматарамі песні ў Ленінградзе і ў апошнія дні года — перамога ў трэцім туры Усеагульнага фестывалю самадзейнай мастацкай творчасці працоўных.

Цяпер калектыў рыхтуе новую праграму, для якой кампазітар Ю. Семіянка напісаў песню на словы П. Броўкі «Аб чым плачуць дрэвы». У яе ўвойдуць таксама творы П. Чайкоўскага, С. Танеева, сучасных кампазітараў.

ВІЦЕБСКІ ГУСЛЯРЫ

«Фантазія на тэмы беларускіх народных песень». «Уральская танцавальная», руская народная песня «Уж, как на лугу» і іншыя творы ўвайшлі ў новую праграму ансамбля гусляроў Віцебскага культасветвучылішча. Яна падрыхтавана для канцэртаў, якія будуць праводзіцца ў рамках трэцяга тура Усеагульнага фестывалю самадзейнай мастацкай творчасці працоўных.

Адзіны ў рэспубліцы самадзейны ансамбль

гусляроў з'яўляецца лаўрэатам Рэспубліканскага агляду самадзейных аркестраў і ансамбляў народных інструментаў.

У АНСАМБЛІ ТОЛЬКІ ДЗЯУЧАТЫ

Пры Пінскім гарадскім Доме культуры створаны новы вакальна-харэаграфічны ансамбль дзяўчат «Пінскі сувецір». Спевакі і танцоры ў ім — навучэнцы школ і тэхнікумаў горада. Сярэдні ўзрост юных артыстаў — шаснаццаць гадоў.

Дзяўчаты рыхтуюць першую канцэртную праграму. У ёй — народныя песні і танцы, сучасныя рытмы і мелодыі.

МАЛАДЗЕЖНЫ КЛУБ

Першае пасяджэнне маладзёжнага клуба, створанага ў Глуску, правёў савет раёншай бібліятэкі. Размова аб ролі кнігі ў жыцці чалавека, выхаванні яго маральных якасцей на доўга застаўся ў памяці ўдзельнікаў.

Праграма клуба ўключае лекцыі і гутаркі аб працы і адпачынку, аб каханні і дружбе, «падарожжы» ў свет прыгожага, сустрэчы са знакамітымі людзьмі раёна, майстрамі мастацтва.

БЕЛТА.

У РЕДАКЦЫЮ ШТОТЫДНЁВІКА «ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Дазвольце праз ваш штотыднёвік выказаць шчырую ўдзячнасць усім арганізацыям, чытачам, блізкім і знаёмым, якія павіншавалі мяне з 60-годдзем з дня нараджэння і высокай урадавай узнагародай.

Міхась КАЛАЧЫНСКІ.

Прыношу сардэчную падзяку ўсім, хто павіншваў мяне з 70-годдзем і высокай урадавай узнагародай.

Кастусь ГУБАРЭВІЧ.

БЕЛАРУСКІ ЭКСЛІБРЫС У ПОЛЬШЧЫ

У лістападзе-снежні 1976 г. адбылася выстаўка беларускага экслібрыса ў польскім горадзе Любліне. Яна была арганізавана гуртком аматараў кнігі і экслібрыса Люблінскага аддзела Польскага археалагічнага і нумізматэчнага таварыства пры дапамозе Беларускага клуба экслібрыстаў.

У экспазіцыю выставы ўвайшло 115 графічных мініячур 24 мастакоў Мінска, Віцебска, Гомеля і Слуцка.

У выстаўцы прынялі ўдзел мастакі ўсёх накіраванняў і розных творчых напрамкаў. Старэйшае пакаленне беларускіх мастакоў прадстаўлялі Я. Красоўскі і Я. Ціхановіч. Экслібрысы гэтых майстроў добра вядомы не толькі ў нашай краіне, але і за яе межамі. Асабліва гэта тычыцца работ Я. Ціхановіча. Яго імя добра вядома і польскім аматарам экслібрыса. Бо работы Я. Ціхановіча неаднаразова экспанаваліся на выстаўках у Братняй краіне.

На выстаўцы экспанаваліся творы мастакоў, хто ў апошнія гады робіць вялікі ўклад у развіццё мастацтва кніжнага знака ў нашай рэспубліцы. Гэта ў першую чаргу Г. Ціхановіч, М. Лазавы, Г. Грак, А. Кашурэвіч, М. Селяшчук, У. і М. Васальгі, Ю. Баранаў, М. Гугін, І. Капалія і інш. Творчасці гэтых мастакоў уласціва добрае веданне спецыфічнага жанру, высокі графічна-пластычны густ. Асобныя іх работы вабяць сваім нечаканым тэхнічным вырашэннем.

Сярод удзельнікаў выставы ёсць мастакі, якія ўжо некалькі гадоў спрабуюць свае сілы ў экслібрысе (Р. Фрылоў, У. Садзін, С. Бродскі, Г. Говар) і тыя, хто робіць першыя крокі ў гэтым цікавым і складаным мастацтве (Т. Гаўрыленка, В. Кісялёва, А. Лямаўцава і інш.).

Трэба спадзявацца, што выстаўка экслібрысаў беларускіх мастакоў прынесла задавальненне польскім аматарам кніжнага знака і дала ім добрае ўяўленне аб стане развіцця гэтага жанру мастацтва ў нашай рэспубліцы.

Да выставы быў выдадзены спецыяльны каталог.

М. МІНКЕВІЧ,
старшыня Беларускага клуба экслібрыстаў.

EX LIBRIS КЛУБ БЕЛАРУСЬСКАГА ЭКСЛІБРЫСТА

EX LIBRIS КЛУБ МІНСКАГА ЭКСЛІБРЫСТА

EX LIBRIS КЛУБ КАРАТКЕВІЧА

EX LIBRIS КЛУБ УЛАДЗІМІРА

На адмыках экслібрысеў, выкананых Р. Фрыловым (№ 1), А. Кашурэвічам (№ 2) і Г. Гракам (№ 3).

Удзельнікі пасяджэння выязнога сакратарыята Саюза мастакоў СССР у Мінскім Палацы мастацтваў знаёмяцца з выстаўкай плаката.
Злева направа: У. Круноўскі, М. Гуцёў, Ян Катарбінскі (Польшча), Ю. Галіус (Літва), А. Савасцюк (Масква), Э. Пальміста (Эстонія), С. Буракоўская (Масква), Я. Райнберг і Г. Кірне (Латвія).

Рыгору Раманавічу ШЫРМУ — 85

Народнаму артысту СССР, двойчы лаўрэату Дзяржаўнай прэміі БССР, старшынні праўлення Саюза кампазітараў БССР, пісьменніку Рыгору Раманавічу Шырму споўнілася 85 гадоў. З нагоды юбілею праўлення Саюза пісьменнікаў БССР накіравала яму прывітанне, у якім гаворыцца:

«Дарагі і шматпаважаны Рыгор Раманавіч!

Беларускія пісьменнікі, Вашы даўнія і шчырыя сябры, ад усяго сэрца вітаюць Вас, выдатнага дзеяча культуры, двойчы лаўрэата Дзяржаўнай прэміі БССР, народнага артыста СССР у дзень Вашага слаўнага юбілею.

Сваймі шматгадовай і нястомнай дзейнасцю Вы ўпісалі яркую старонку ў гісторыю мастацкай культуры беларускага народа. Ваш вялікі працоўны шлях — гэта шлях нялёгкіх выпрабаванняў і шчаслівых здзяйсненняў у імя росквіту творчых сіл працоўных нашай рэспублікі.

Шмат энергіі і таленту Вы аддалі арганізацыі самадзейных і прафесіянальных харавых калектываў у былой Заходняй Беларусі, на працягу многіх год любіўна збіралі і прапагандавалі невычэрпныя скарбы нацыянальнага фальклору, благаслаўлялі і рэдагавалі творчыя дэбюты беларускіх паэтаў, неслі ў шырокія масы святло культуры.

З Вашым імем звязана нара-

джэнне і творчае станаўленне аднаго з самых слаўных мастацкіх калектываў — Дзяржаўнай акадэмічнай харавой капэлы БССР, якая пад Вашым кіраўніцтвам заваявала любоў і прызнанне не толькі ў Беларусі, але і далёка за межамі.

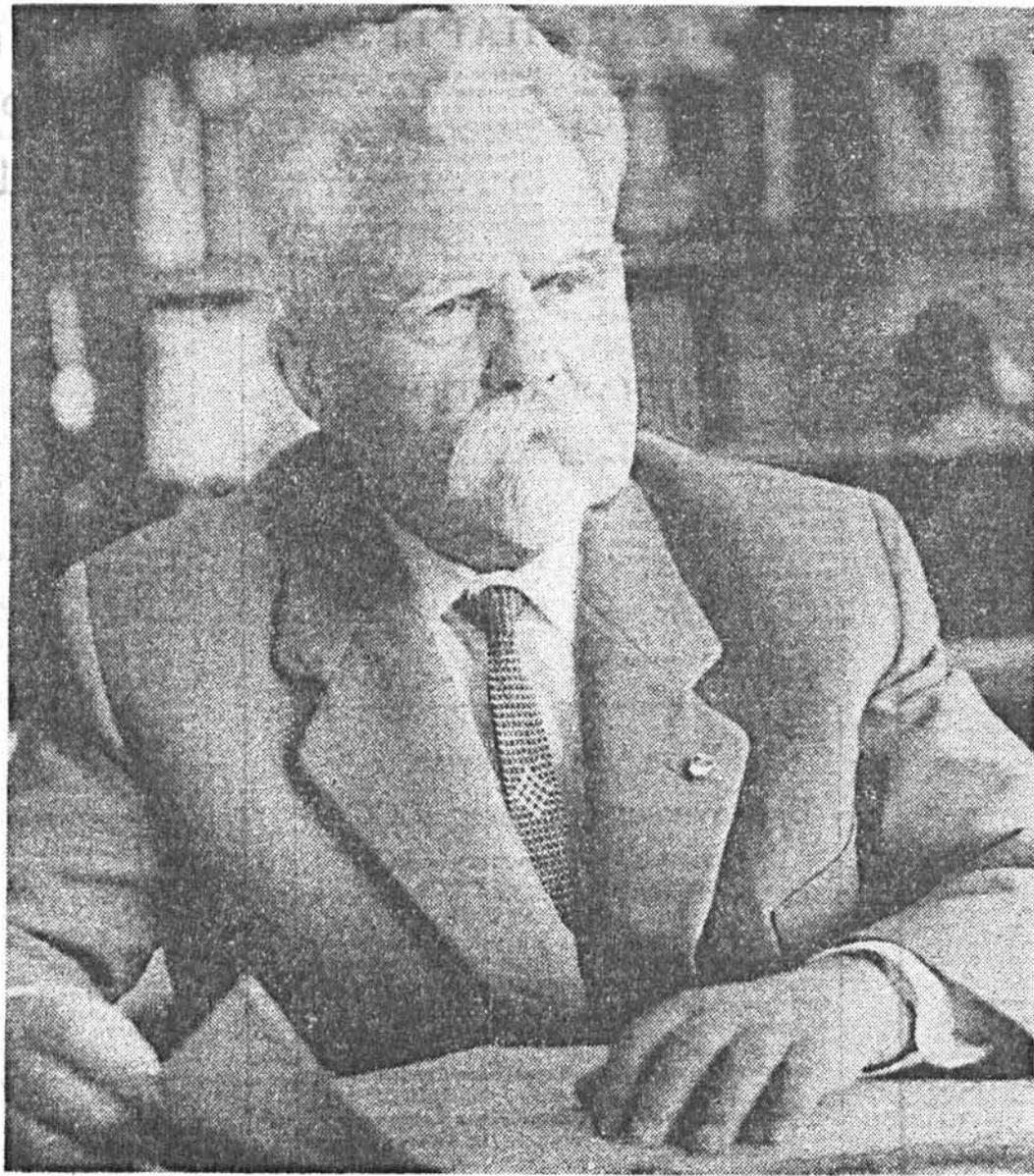
Сваю шматгранную творчую працу Вы спалучаеце з актыўнай грамадскай дзейнасцю.

Прызнаны майстар дырыжорскага мастацтва, нястомны збіральнік і прапагандыст музычнага фальклору, сакратар праўлення Саюза кампазітараў БССР, старшынні праўлення Саюза кампазітараў БССР, дэпутат Вярхоўнага Савета рэспублікі — такі абсяг ганаровых і адказных абавязкаў, якія Вы з поспехам выконвалі і працягваеце выконваць.

Партыя і ўрад высока ацанілі Вашы заслугі, узнагародзішы Вас ордэнамі Леніна, Кастрычніцкай Рэвалюцыі, Працоўнага Чырвонага Сцяга, «Знак Пашаны», медалямі.

Жадаем Вам, дарагі Рыгор Раманавіч, моцнага здароўя, добрага настрою, творчай энергіі ў імя сацыялістычнай культуры, у імя нашай савецкай Радзімы».

Рэдакцыя штодзённіка «Літаратура і мастацтва» далучаецца да гэтага віншавання і шырока жадае дарагому юбіляру, члену рэдкалегіі, даўняму сябру газеты светлых, радасных дзён і вялікага плёну ў творчай нястомнай працы.

ДА НОВЫХ ВЯРШЫНЬ, ДА НОВЫХ ЗДЗЯЙСНЕННЯЎ

Мне выпала нчасце сустрэць на сваім шляху шмат выдатных людзей, без якіх, напэўна, жыццё не было б такім цікавым і змястоўным. Сярод гэтых людзей асаблівае месца займае Рыгор Раманавіч Шырма.

Яшчэ працуючы ў падполлі, я шмат чуў ад сваіх сяброў пра Рыгора Раманавіча як пра выдатнага настаўніка моладзі, вольтнага арганізатара грамадскіх і культурна-просветных гурткоў «Таварыства беларускай школы» ў Заходняй Беларусі, палыманага лектара і публіцыста, нястомнага збіральніка і папулярызатара песенных скарбаў народа.

Нам сёння нават цяжка ўявіць увесь абсяг той працы, якую вёў Рыгор Раманавіч і людзі, надобныя яму. Зараз мы прывыклі, што ўсімі гэтымі справамі займаюцца аднаведныя міністэрствы, розныя ўстановы, арганізацыі, якія аказваюць усебаковую дапамогу. Тады ж нічога гэтага не было. Наадварот, увесь тагачасны санацыйны апарат быў настроены, каб душыць усімі сіламі, законамі і беззаконнямі ўсе прагрэсіўныя пачынанні і думкі, нацыянальную свядомасць прыгнечаных народаў. І ў такіх умовах праца, якую вёў Рыгор Раманавіч на грамадска-палітычным і культурным грунце, была сапраўдным подзвігам.

Мне доўга не ўдавалася сустрэцца з Рыгорам Раманавічам. І толькі ў 1935 годзе, калі ішла падрыхтоўка да выдання народна-франтавой газеты «Наша Воля», адным з кіраўнікоў КПЗБ «Паўлікам» (Самуіл Малько) мне было даручана ўзгадніць з Рыгорам Раманавічам некаторыя артыкулы і рэдакцыйныя справы. Сустрэча адбылася на віленскай паўнадвальнай кватэры Рыгора Раманавіча, закрываючы вонкі якой глядзелі на невялічкую, але бурлівую рачулку Віленку.

Не помню зараз, як Рыгор Раманавіч перавёў нашу гутарку з рэдакцыйных спраў на літаратурныя, і я пачаў яму чытаць свае вершы. Помню толькі, з таго часу так і павялося, што ніводная наша сустрэча не абдыбалася без чытання новых вершаў — і маіх, і іншых паэтаў, якія прысылалі свае творы ў рэдакцыю «Нашай Воля» і «Беларускага летанісу». А пазію дзядзька Рыгор, як мы ўсе тады называлі Рыгора Раманавіча, і разумёў, і любіў глыбока.

Культ песні, музыкі і паэзіі ўсеўладна панавалі ў яго доме. Часта паслухаць новыя творы збіралася ўся яго сям'я — і дзеці, і яго жонка Клаўдзія Іванаўна, якая ўдзельнічала ў хоры, якая з родкай гасцінасцю і цяплянасцю прымала шматлікіх наведвальнікаў дзядзькі Рыгора, ад якіх заўсёды ў іх было шумна, як на нейкім фэсце.

Рыгор Раманавіч валодаў надзвычайным дарам згуртоўваць каля сябе моладзь, абуджаць у яе веру ў свае сілы, здольнасці, веру ў лепшую будучыню. У яго заўсёды можна было застаць то гімназістаў, якія прыходзілі са сваімі клопатамі, то студэнтаў, якія часта збіраліся на рэзультыўны хоры, якім кіраваў Рыгор Раманавіч, то розных хадакоў і землякоў, якія прыходзілі за кнігамі, за парадамі, то пачынаючых паэтаў, спевакоў, музыкантаў.

Гэта толькі дзякуючы клопам і дапамозе Рыгора Раманавіча ў тых жудасных матэрыяльных і цэнзурных умовах выйшлі два зборнікі Міхасы Васілька — «Шум баравы» і «З сялянскіх ніў» і мае першыя зборнікі — «На этапах», «Журавінавы цвет» і «Пад мачтай».

Зборнік «На этапах» выйшаў з яго прадмовы, якую ніводзін з самых адважных крытыкаў не адважыўся б напісаць да першага зборніка пачынаючага паэта. Я і сёння здзіўлюся з дзядзькі Рыгора, бо, прачытаўшы гэтую прадмову, адчуваю сябе як у вопратцы, паньтай з велізарным запасам на рост. Помню, тады многія раілі Рыгору Раманавічу, каб не сапсуць пачынаючага паэта, знізіць агульныя ацэнкі, але мой хросны, хоць з выгляду здаваўся мірным і памярковым чалавекам, аказаўся ў сваіх перакананнях такім цвёрдым, што нават «Паўлік» быў змушаны з ім згадзіцца.

Любоў да сваёй роднай беларускай песні спалучалася ў Рыгора Раманавіча з глыбокім разуменнем яе значэння ў развіцці культуры народа, умацаванні інтэрнацыянальных і братэрскіх сувязей паміж народамі. Ён, як А. Кольберг, лічыў, што народ, які перастаў сьпяваць, перастаў і жыць. І ён, не шкадуючы сваіх сіл і здольнасцей, робіць усё, каб песня абуджала нацыянальную свядомасць нашага народа, заклікала яго да барацьбы за лепшую будучыню і, як прадвеснік перамогі, свабоды, ішла ў шырокі свет. Ён не толькі збірае і апрацоўвае народныя песні, але ўжо тады прыцягвае да іх майстэрскага агранення такіх выдатных кампазітараў, як Л. Грачанінаў, К. Галкоўскі, А. Кошыц, П. Гайваронскі, многіх — і не толькі беларускіх — вядомых спевакоў і выканаўцаў, і адначасна кляймо і выкрывае ў сваіх вострых публіцыстычных артыкулах розных культуртратэраў, якія перакладалі беларускія народныя песні і выдавалі іх за польскія, выкрывае і беларускіх нацыяналістаў, якія ва ўсіх яго пачынаннях, нават у артыкулах, прысвечаных А. С. Пушкіну, М. Горкаму, Я. Коласу, бачылі «руку Масквы».

Зразумела, што ў тагачасных умовах усе гэтыя намаганні маглі закончыцца, як заканчваліся мно-

гія іншыя, трагічным фіналам, калі б не прышоў той незабыўны, доўгачаканы дзень 1939 года, які перад працоўнымі Заходняй Беларусі адкрыў новыя шляхі жыцця, неабмежаваныя магчымасці для творчай працы, росту, вучобы і свабоднага жыцця.

Я помню нашу радасную сустрэчу з Рыгорам Раманавічам на літаратурным вечары ў віленскім тэатры «Ліўня», на якім мы пазнаеміліся з П. Броўкам, П. Глебкам, А. Кучарам. Помню нашу ўсяночную застольную бяседу, пасля якой мы, акрыленыя і ўсхваляваныя, яшчэ доўга хадзілі па вуліцах горада, дзеляліся сваімі ўражаннямі, думкамі, планами.

Хутка пры дапамозе Івана Фролавіча Клімава, які ўзначальваў тады ў горадзе часовую ўладу, Рыгор Раманавіч пераязджае ў Беласток, дзе па даручэнню ўрада рэспублікі арганізоўвае Ансамбль песні і танца, які пад яго кіраўніцтвам становіцца адным з выдатнейшых ансамбляў, заваяваўшых любоў і прызнанне ва ўсёй нашай краіне і далёка за яе межамі.

Я часта з захваленнем думаю аб слаўнай жыццёвай дарозе, якая дзякуючы непаруўнай сувязі з народам, з барацьбой за ажыццяўленне ленинскіх ідэй нашай партыі, прывяла мастака да сённяшніх вяршынь яго творчасці і грамадскай дзейнасці, увенчаных усенародным прызнаннем і любоўю, высокімі ўрадавымі ўзнагародамі і званнем народнага артыста Саюза ССР.

Ужо 85 раз на сваім вяку Рыгор Раманавіч сустракае свае вёсны на слаўным шляху да новых вяршынь, да новых здзяйсненняў. Гэта немалы адрэзак часу ў жыцці любога чалавека, але гэта толькі кароткі міг у жыцці выдатнага мастака, у жыцці, напоўненым такім вялікім зместам, творчымі звышчэрпаннямі, новымі планами і няспыннымі імкненнямі.

Ёсць у нашых лясах такія волаты-дрэвы, якія глыбока закараніліся ў родную зямлю, а вяршынямі кранаюць зоры. І куды ні глянеш, навакол іх, пад іх магутнай заслонай і раўняючыся на іх, уздымаецца і шуміць вясылі маладняк.

Наш дарагі дзядзька Рыгор заўсёды ўяўляецца мне адным з такіх магутных волатаў беларускай культуры. І таму ў яго слаўнае 85-годдзе мне хочацца ад усяго сэрца пажадаць яму шмат светлых і радасных год у жыцці, у творчай працы на карысць нашай вялікай савецкай Радзімы, у якой дзякуючы няспынным клопам Комуністычнай партыі ажыццяўляюцца самыя запаветныя мары не толькі кожнага з нас, але і ўсяго чалавецтва.

Максім ТАНК.

ІМЯ Рыгора Раманавіча Шырмы, старэйшыны нашай музычнай культуры, называецца побач з імёнамі ўсіх вялікіх мастакоў, якія сталі славай і гонарам беларускага народа. 85 год жыцця і 65 год інтэнсіўнай творчай дзейнасці — тэрмін сам па сабе немалы; але калі падумаваць усё тое, што зрабіў Рыгор Раманавіч, то здаецца, што тут і 100 гадоў будзе мала, і толькі вялікаму таленту пры тытанічнай працы пад сіду гэтакія маштабнасць здзяйсненняў.

У галіне народнай музыкі — першай і пазнейшай любові Р. Шырмы — працы яго ў поўным сэнсе слова можна назваць класічнымі. Яго фун-

Пасля ўз'яднання Заходняй Беларусі з Беларусскай Савецкай самаахвярна праца Р. Шырмы ў галіне музычнага мастацтва трывала становіцца на дзяржаўную аснову. На даручэнню ўрада рэспублікі ён у 1940 годзе фарміруе і ўзначальвае Беларускі ансамбль песні і танца, які праз дзесяць год вырастае ў Дзяржаўны хор БССР і, нарэшце, яшчэ праз пяць год — у Дзяржаўную акадэмічную харавую капэлу БССР.

Пад кіраўніцтвам Рыгора Раманавіча калектыву гэты дасягнуў той вышэйшай ступені прафесіянальнага майстэрства, пры якім поспех забяспечваецца не знешнімі эфектамі і пазнальным «дэмакратызмам», а сапраўднай навагай да слухача, здольнага

гадывыста-асветніка: «Нерамаганучы адну перашкоду за другой, будзем неспці працоўнаму народу родную культуру і асвету. Вось наша «камо градеш», або, па-простама, «куды ідзеш».

Існуе крылаты выраз, што толькі мастак можа ўбачыць другога мастака. Мудрае зоркае вока Р. Шырмы беспамылкова разгледзела ў свой час арыгінальнасць таленту тады маладога яшчэ Максіма Танка, з бацькоўскім клопатам спынілася на незавершанай працы раба загінуўшага паэтра-рэвалюцыянера Сяргея Крыўца. Пастасяўску ўпарта адшукваў Рыгор Раманавіч кампазітараў, рассылаючы ім народныя мелодыі, натхняючы на апрацоўку гэтых песень, якія Акадэмічная харавая капэла пранесла потым па ўсёй Еўропе.

Такі плён нялёгкага, але прыгожага творчага жыцця Рыгора Раманавіча Шырмы.

І сягоння жыццё гэтага нястомнага працаўніка на ніве беларускай культуры ідзе бурным творчым тэмпам. Зусім нядаўна, у сярэдзіне і ў канцы мінулага года — адна за адной выйшлі з друку дзве яго вялікія працы — чацвёрты том беларускіх народных песень («Вяселле») і зборнік публіцыстычных артыкулаў і выступленняў («Песня — душа народа»).

І сягоння ён, як ніхто, шчыра, палюбкі непасрэдна можа ўзрадавацца, калі мы, маладзейшыя фалькларысты, пакажам яму свае мастацкія знаходкі з новых фальклорных экспедыцый.

І сягоння голас і трапінае пра гэтага ветлівага і лагоднага чалавека становіцца непрымірным, калі ў мастацтва, па якое ён паклаў усё тэлы сваёй душы і таленту, дзе-нідзе заўрадавацца фальш, дробязнае забаўленне або «модная», крыклівая безгустоўнасць. «Партыя даверыла мастаку вялікую справу — быць яе памочнікам у выхаванні новага чалавека», — піша Р. Шырма ў адным са сваіх артыкулаў. — Майстры мастацтва, усведамляючы вялікую адказнасць перад народам, цвёрда стаяць «на барыкадах сэрцаў і душ».

Так разумее Рыгор Раманавіч задачу савецкага мастака і грамадзяніна.

Зінаіда МАЖЭЙКА.

НА БАРЫКАДАХ СЭРЦАЎ І ДУШ

даментальны збор народных мелодый вянчаецца чатырма тамамі «Беларускіх народных песень», дзе пададзены тыповыя меладычныя ўзоры ўсіх жапраў песеннага фальклору заходніх абласцей Беларусі, асабліва Пружаншчыны — радзімы збіральніка.

Сабраны яны рукою вопытнага знаўцы, тонкага музыканта, які сам ажыццявіў на практыцы сваё першае патрабаванне да збіральнікаў фальклору: «Той, хто запісаў мелодыю, навінен добра яе адчуваць». Для ўсіх, хто ўмее слухаць музыку, ён сваімі зборнікамі народных песень наглядна раскрывае галоўны вывад, да якога прыйшоў на працягу доўгіх год мастацкай дзейнасці: «Вышэй і прыгажэй за народную песню нічога быць не можа!»

У галіне прафесіянальнага харавога спеву — яшчэ адной сваёй пазнаменнай любові — Р. Шырма таксама зрабіў узыходжанне па самай вялікай «катэгорыі цяжкасці» і дасягнуў чыстых беласнежных вяршынь музычнага Манблана. Крок за крокам, пераадоўваючы неймаверныя цяжкасці ў гады санацыйнага рэжыму ў былой Заходняй Беларусі, а пазней цяжкасці Вялікай Айчыннай вайны, ён мужна ішоў да гэтых вяршынь.

Пацаў Рыгор Раманавіч з арганізацыі народнага хору ў Пружанях, калі працаваў настаўнікам. Затым у Вільні вёў харавыя спевы ў беларускай гімназіі, кіраваў хорам рабочай і студэнцкай моладзі ў Вільнянскім універсітэце.

зразумець харавое мастацтва ва ўсёй яго складанасці і глыбіні. Паводле аднадушнай ацэнкі самых відных дзялячў музычнай культуры, «гэта сапраўды выдатны хор і па строю, і па інтанацыі, і па дынаміцы, і па пюансах» (Ю. Шапоруна).

Магутная постаць мастака працяўляецца і ў культурна-грамадскай дзейнасці Р. Шырмы. Ва ўмовах былой Заходняй Беларусі дзейнасць гэта была сапраўды гераічнай. Ні пагрозы, ні забароны, ні пават арышты не змаглі зламаць стойкасць духу мастака-патрыёта. Не адзім раён абшшоў тады Рыгор Раманавіч лешшу, адшукваючы народных самародкаў, пакітаў славу таго Захвела Хвораста, ад якіх запісаў песні, абрады, трапінае слова, каб уратаваць гэтыя самыя каштоўныя скарбы беларускага народа для сусветнай мастацкай культуры.

Як сакратар «Таварыства беларускай школы», ён шырока разгортае культурна-асветніцкую дзейнасць па ўсёй. Яго выступленні ў друку нальмяна абаранялі ў той час нацыянальную культуру і нацыянальную годнасць беларусаў і былі востра пакіраваны як супраць падаўжанай, так і супраць буржуазна-нацыяналістычных выпадкаў, якія прынялі значэнне вялікай рускай культуры. У адным з артыкулаў, змешчаных у «Бюлетні ТБШ» (друкаваным органе «Таварыства беларускай школы»), Р. Шырма так сфармуляваў сваё крода прапа-

МАВЫЦЬ, не толькі ў мяне цяпер стаяць на кніжнай паліцы чатыры па-свойму ўнікальныя тамы збору беларускіх народных песень. У іх адлюстравана жыццё народа, бо яны звязаны з нараджэннем чалавека (калыханкі), з яго працоўнай дзейнасцю (каляндарныя), з настроем у розныя гадзіны (жартоўныя, лірычныя, сатырычныя), з роздумам пра будучыню і з барацьбой за шчасце сваё і ўсяго народа (гадоў паўстанняў, бунтаў, рэвалюцый)... Своеасаблівыя летаніцы! Толькі не архіў. Бо песні, сабраныя даўнім і старанным збіральнікам нацыянальнага беларускага фальклору, жывуць і сёння: на канцэртнай эстрадзе, у рэпертуары прафесіянальных і аматарскіх калектываў, навава асэнсаваны ў партытурах і клавірах кампазітараў Беларусі і братніх рэспублік.

Ужо гэтыя тысячы песень, запісаныя Рыгорам Раманавічам Шырмам ад народа, даюць нам права з падаўкай думаць пра нястомную і самаахвярную працу гэтага выдатнага дзяляча нашай культуры. Калі ж прыгадаць, што дзейнасць Шырмы-фалькларыста неад'емная ад дзейнасці Шырмы ў галіне харавога дырыжыравання і прапаганды здабыткаў даўняй і сучаснай музыкі, то значэнне яго ў развіцці культуры ўяўляецца яшчэ большым. Далёка за межамі рэспублікі слухачы ведаюць, што «Зорка Венеры» і «Дзень добры», «Вечарынка ў калгасе» і «Калісьці бура на Карпатах» сталі папулярнымі, дзякуючы тым крылам, што надала ім створаная Р. Р. Шырмам Дзяржаўная акадэмічная харавая капэла БССР.

Што вылучала гэты ансамбль цудоўных спевакоў? Чысціня гучання га-

ласоў, іх празрыстасць, якая нагадвае сабой, я сказаў бы, бязважкасць. Здзіўляла і радавала суладдзе гэтых галасоў, аб'яднаных воляй і дырыжорскім майстэрствам Рыгора Раманавіча. І непасрэдна слухач, і патрабавальны знаўца музыкі заўсёды адзначалі непаўторную налітру фарбаў і іх адценняў у трактоўцы кожнага твора з рэпертуару капэлы.

З ПЕСНЯЙ ПРАЗ ЖЫЦЦЁ

А якое багацце назваў, што складалі песенны скарб шырмаўцаў! Побач з непаўторнай прыгажосцю родных беларускіх песень, хор з натхненнем паглыбляўся і паглыбляў слухачоў у стыхію рускай, замежнай класічнай музыкі, у малаўнічы свет песень братніх народаў краіны. Такая дзейнасць характарызуе прапагандысцкі характар Рыгора Раманавіча, які ведае, што песня толькі тады песня, калі яна гучыць у народзе і для народа.

Прапагандыстам ён з'яўляецца і тады, калі трактуе музычны твор як дырыжор, і тады, калі выступае перад аўдыторыяй моладзі. Ён і публіцыст, што мае на творчы рахунак нальмяныя артыкулы аб паэзіі і фальклору, аб дзялячах мастацтва і літаратуры, аб партыйнасці і народнасці нашага

мастацтва. Яго слова важнае і аўтарытэтнае ў асяроддзі кампазітараў і пісьменнікаў. Дастаткова прыгадаць, што Р. Р. Шырму прысвечаны апыленыя вершы паэтаў і ўдзячныя словы за падтрымку, за парады, за таварыскую дружбу.

Рыгор Раманавіч Шырма — камуніст, і па партыйнай прыналежнасці, і па сваіх перакананнях, і па дзейнасці. Ён горача адстойвае перадавыя ідэалы служэння народу, яму чужы дэлегатызм; ён абурэацца супраць фармалістычных эксперыментаў. Ён запальчы дыскусант. Калі ён выступае з трыбуны, з ім або нагаджаешся, або прыходзіш да самастойных высноў, але аб'якавым прамова Р. Р. Шырмы нікога не пакідае. І гэта — таксама якасць мастака-грамадзяніна.

Грамадскасць адзначае юбілей: старэйшыне беларускага мастацтва спаўняецца восемдзят пяць гадоў. І ўсе яны аддадзены музыцы — першай і ўсеабдымнай любові Рыгора Раманавіча, натуры мастацкай, чулай да характа і калізій рэальнага жыцця.

...Няёмка гаварыць пра сябе, але я не магу не прыгадаць, нішчы гэтыя словы, што ў свой час і марыў, каб мая араторыя «Радзіме» атрымала права на гучанне ў капэле, выхаванай Р. Р. Шырмам. І гэта адбылося. Незабывае ўражанне!

З імем юбіляра звязаны многія падзеі ў музычным жыцці рэспублікі, і кожны з нас, хто меў магчымасць далучыцца да мастацтва Р. Р. Шырмы, захоўвае ў сэрцы ўдзячнасць гэтаму выдатнаму савецкаму мастаку і грамадскаму дзялячу.

Дзмітрый СМОЛЬСКІ, заслужаны дзяля мастацтваў БССР, лаўрэат прэміі Ленінскага камсамола Беларусі.

Пятро ПРЫХОДЗЬКА

«ЛЯЦЯЦЬ ГАДЫ ПРАЗ МНОСТВА ДАТ»

БАЛАДА ПРА НЕУМІРУЧАСЦЬ

На шэрай сцяне, ля разбітай байніцы, Салдат напісаў:
«Быўце сьбыры! Я стаяў на граніцы,
Я тут паміраў...»

Хто гэта паведаў пра подзвіг свай ратны Гранёным штыком?
Мы ведаем, быў ён адважным салдатам,
Савецкім байцом.

Калі з краю ў край смерч фашысцкі па сьцеце
Са свастыкай плыву,—
У першым баі наш салдат на дасвееці
Два танкі падбіў.

Ужо разгараўся пад Оршаю дзесьці
Ваенны пажар,
А тут, у параненай крэпасці, у Брэсце,
Пісаў камісар:

«Прадставіць салдата да звання Героя—
Мы просім Маскву...»
Ды не дапісаў ён уласнай рукою,
Як хлопца завуць...

Ад Брэста ніхто да Крамля не даставіў
Пасланья таго.
Застаўся салдат невядомым, і слава
Пагасла яго...

Ды чула зямля, яна, родная, знала,
Дзе воін-салдат,
І сёння нібыта сама адшукала
У сцяне той загад.

Пад каменем тут, пасля бужскай
Блакады,

Ляжаў ён шмат год.
Салдат не забыты. І сёння балада
Гучыць пра яго.

УСПАМІН СЭРЦА

Што бачыў я перад сабою,
Калі ў атаку з ходу йшоў —
Крынічку ў полі пад вярбою,
Ці серабрысты ў лузе шойкі?

Гарэлі недзе ярка краскі,
Што познім летам зацвілі,
І ластаўкі на крылах ласку
Дэ гнёздаў неслі ад зямлі.

Здаецца, я тады не бачыў
Ні ясных красак на лугах,
Ні тых суніц, што ў лясах
Іскрыліся агнём гарачым.

Не заўважаў хвілінай тою,
Як жыта ў полі наліло,
Як казлянятка маладое
Там з капэтка ваду піло.

Тады здавалася — нібыта
Усё бачна сэрцу аднаму.
І ведаў я — іду на бітву,
Каб быць васьм гэтаму ўсяму.

ЛЯЦЯЦЬ ГАДЫ...

Ці смерч, ці спёка, ці завеі —
Ляцяць гады праз мноства дат.
А мы, здаецца, не старэем,
Хоць многім больш за пяцьдзят.

Гавораць часта ў людных залах
Пра нашы слаўныя гады.
А ці мы ўсё аб тым казалі,
Як па вясне цвітуць сады,

Як птушкі звонка на світанні
Нас будзяць песнямі ў бары,
Як хлопцы ходзяць на спатканні,
Дзяўчат цалуюць да зары?

Штодня, займецца ледзьве золак,
Мы йсці гатовы ў новы шлях,
І паглядаем — колькі зорак
З нас кожны носіць на грудзях.

Так, мы зрабілі многа й шчыра,
Ад мазалёў кіпіць рука.
А я хачу, каб з сэрца вырваць
Яшчэ хоць іскру для радка.

Здавалася б, паміж творамі, змешчанымі ў кнізе Барыса Сачанкі «Тры аповесці», няма нічога агульнага. Яны вылучаюцца па тэматыцы, асаблівасцях кампазіцыі і стылю. Ды і падзеі кожнага з іх адбываюцца ў розныя часы. Першая аповесць — «Не на той вуліцы» — пра маральны абавязак сучаснага пісьменніка, пра яго грамадзянскую адказнасць і проста пра чалавечнасць.

Другі твор прыка аднесці да жанру аповесці, бо ў ім даецца пералік дзейных асоб, а дзеянне разгортваецца так, як і ў любой п'есе. Яго назва «Ехала — упала...» (такой была прымаўка вэчна п'янага Пракона) наводзіць на думку аб камедыі, а змест і асабліва зыход канфлікту сведчыць аб тым, што перад намі трагедыя — не драма, а іменна трагедыя. І, нарэшце, трэці твор («Дыярыўш Мацея Белановіча») можна сапраўды аднесці да характэрных для старой літаратуры «дыярыўшаў». Падзеі адбываюцца ў XVII ст., а мова стылізавана пад гутаркова-кніжную той эпохі.

Але ж ёсць нешта, што дазволіла аўтару змясціць гэтыя творы пад адной вокладкай. Б. Сачанка ва ўсіх іх засяроджвае ўвагу на маральных праблемах, якія маглі і могуць хваляваць чалавека ў розныя гістарычныя перыяды.

Аповесць «Не на той вуліцы» — гэта мастацкі партрэт графамана Тарасюка, пададзены праз успрыманне маладога сумленнага пісьменніка Калінкі. У герояў дыяметральна супрацьлеглыя адносіны да жыцця, і перш за ўсё да самой літаратурнай творчасці. Тут сутыкнуліся дзве розныя пісьменніцкія індывідуальнасці, два чалавечыя тыпы, два светапогляды.

Тарасюк — чалавек, узрунены ў велічы сваіх здзяйсненняў. Дзеянне творчасці ён ахвяраваў каханнем, сям'ёй, не шукаў у жыцці ніякіх удах. Але ўся бяда ў тым, што гэтая самаахвяра-

насць нікому не патрэбна. Чалавек бяздарны, сам ён гэтага зразумеў не мог, а пасобныя напроці ці замоўчванне крытыкі ўспрымаў як кроўную несправядлівасць.

Што ж датычыць вобраза Калінкі, дык пры ўсёй прываблівасці яго вобразу ён, мабыць, занадта прыгладжаны і ідэалізаваны. Успомнім, напрыклад, сцэну, калі ён пасля смерці Тарасюка любуецца яго унікальнай бібліятэкай, прысвоенай у свой час ад аднаго выдамага кнігалюба. І не робіць ні-

якіх вывадаў, нават не думае пра тое, якую каштоўнасць яна ўяўляла б, скажам, для Саюза пісьменнікаў. У кватэры ж удавы Тарасюка гэтыя кнігі сталі на паліцах мёртвым грузам.

Пісьменнік пазбягае штучнага вырашэння канфлікту ў імя праўды жыцця, і ў той жа час дае прынцыповую, партыйную ацэнку з'явам рэчаіснасці. Ён развешчвае Тарасюка як тыт, а тарасюкоўшчыну як шкодную грамадскую з'яву.

Не традыцыйны, новы падыход адлюстравання з'яў рэчаіснасці вызначыўся і ў другім творы — «Ехала — упала...». І хоць ён прысвечаны падзеям Вялікай Айчыннай вайны, гераічны пачатак у ім не займае вялікага месца. Праўда, калгасніца Домна выраставала раненага чырвонаармейца Марымончыка, але той пасля выздараўлення ідзе не ў партызаны, а ў паліцыю, нібыта — каб не разлучацца з дачкой Домны Мірай.

Бясспрэчна, дробязным, эгаістычным і здрадлівым учынкам дзеючых асоб супрацьстаяць і партызанскае змаганне, і вайна на далёкіх франтах (недае там ваюе і муж Домны), але на першым плане ўсё дзеянне звязана з

ад усенароднай барацьбы, якая берад кожным яе ўдзельнікам ставіла вялікія мэты, давала сілы пераадольваць асабістыя нягоды і пераносіць пакуты, свяціла надзеяй на выбаўленне. Адрыв ад народа ў такі час, здрада ўсеагульнай справе помесцілі жорстка.

Трагедыя Міры ў тым і заключаецца, што яна ва ўмовах усенароднага змагання жыла сваёй ілюзіяй, казкай, згубіла ў жыцці надзейныя арыенціры. Зыход падзей у творы дае надставу аднесці яго да трагедыі, хоць аўтар назваў яе недастаткова акрэсленым словам «быль».

Бліжэй да сучаснага жанру аповесці стылізаваны пад традыцыйныя мемуары «Дыярыўш Мацея Белановіча», які прысвечаны барацьбе беларусаў і ўкраінцаў у часы Багдана Хмяльніцкага супраць польскай шляхты і магнатаў. Гэта выключная з'ява ў гісторыі беларускай літаратуры. Не так ужо імат у нас твораў на гістарычную тэматыку. А стылізаваных — амаль зусім няма.

Між тым перадаць казарыт мовы мінулай эпохі — значыць перадаць яе дыханне, светаадчуванне людзей таго часу. Пачатак гэтаму наклаў М. Баг-

дановіч «Апавяданнем аб іконіку і залатару» ды яшчэ «Апавяданнем». Падхаліўшы гэтую традыцыю, Б. Сачанка дасягнуў значнага поспеху. Аўтар перш за ўсё добра ўлавіў канравы асаблівасці так званых дыярыўшаў, якія чымсьці блізкія да мемуараў ці дзёнікаў, але ў той жа час не атосамліваюцца з імі.

Пісьменнік зрабіў героем прадстаўніка вялікага асяроддзя, тых наёмных ваяк, якія на загаду князёў і гетманаў, а часта і па ўласнаму побуджэ-

нню агнём і мячом распраўляліся з людзьмі, што імшуліся да волі.

Сам Мацей Белановіч, ад імя якога вядзецца расказ, пасуперак свайму жаданню вымушаны прымаць удзел у падаўленні казацкіх і сялянскіх паўстанняў, і, не знаходзячы апраўдання для зверстваў, разліцца крыві, марыць аб спакойным, мірным жыцці. Ён лепш разумее тых, супраць каго яму прыходзіцца змагацца, — іх неадольнае імкненне да волі, нянавісць да прыгнятальнікаў, чым тых, чыё волю ён вымушаны выконваць.

Думаецца, найбольш складанай для аўтара аказалася справа стылізацыі — пісанне твора на старой беларускай мове, з апраўданай наўняснасцю палілізмаў. Яму прыйшлося выкарыстоўваць у якасці ўзору нешматлікія літаратурныя помнікі, а таксама польскія мемуары той пары і перш за ўсё — дзёнік Б. Маскевіча, на якога Б. Сачанка і спаслаецца. Аднак вобраз апавядальніка ні ў якой меры не паўтарае галоўнага героя Маскевіча — ні па характары, ні па адносінах да падзей.

«Дыярыўш Мацея Белановіча» — бясспрэчная ўдача пісьменніка. У тво-

данія ад першай асобы? Ці ён не «выцягнуў» яе, не сфарыстаў да ванна магчымасцей?

Уладзіміру Дэйкуну, як кожнаму закаханаму, жанчына бачыцца ў самых прывабных фарбах. Побач з Элай ён ішчаслівы, больш таго — гатоў назаўсёды звязаць з ёй свой лёс, стаць бацькам яе сыну Ваську. Але, думаецца, варта было хоць на пароткі час якім-небудзь чынам ацверзіць яго, даць магчымасць адкрытымі вачамі глянуць на сваю парачонку — гэтую нявінную ахвяру эмансцыпацыі («Што тут асаблівага... Размыліся з мужам — характары, як гаворыцца, розныя аказаліся»). Паравважаць над тым, ці лёгка быць бацькам паголу і, асабліва, ці проста замяніць бацьку — і хто замяняе, і каму замяняюць.

Усё ж больш асвоення, відаць, Я. Радкевіч сродкі аб'ектыўнай прозы, аб чым сведчыць другая аповесць кнігі — «Зіма на выратавальнай». Някідка, але дэталёва, рознабакова вышсаны ў ёй вобразы людзей, вельмі адрозных і па характарах сваіх, і па ўзросце, і па сацыяльнаму становішчу і становішчу, таг сказаць. Гэта ў асноўным шэсць дзейных асоб: зусім малады вясковы хлопек, учаранні выпускнік школы Валік Чэнік, знядаўна — «матрос» — на водна-выратавальнай станцыі; крыху старэйшы за яго Санка Пікус — хлопек-зух і выкаляка, а ўнутрана надломлены сутыкненнем з тупасцю і чэрствасцю; маладзенькая медсестра Ірына; «госці» — праўдзітачы і ўдачлівы ў жыцці інжынер Сурын, два палкылыя вучоныя бібліяграфы — прафесар Клімен і яго калега Зубоўскі.

Звёўшы разам гэтых людзей, пісьменнік утварыў своеасаблівы стык горада і вёскі — зноў-тады, свядома, дакладна разлічана, ведаючы, што на гэтым стыку адбываюцца зараз цікавыя, можа, нават унікальныя працэсы. І ўмела збудоваў сітуацыю, калі ўсе героі павінны трымаць экзамен на права называцца сапраўднымі людзьмі.

Сапраўды, ацэньваючы агульны пафас аповесці, трэба пагадацца, што горад і вёска — роўныя і вартыя ў наш час партнёры не толькі ў матэрыяльным, але і ў духоўным жыцці. Яны моцна ўзаемазвязаныя і ўзаемазалежныя.

«ЗНУТРЫ» І «ЗБОКУ»

Творы, у якіх апавяданне вядзецца ад першай асобы, наводзяць на думку аб непасрэдным дачыненні аўтара да жыццёвага матэрыялу, адностваранага ў іх. Так яно, відаць, часцей за ўсё і бывае. Дарэчы, аўтабіяграфічная аснова адчувальна і ў аповесці Яўгена Радкевіча «Буяла лета», якая ўвайшла ў першы яго зборнік «Плытагоны» (1972) і палісана ад «я». Цікава, што ў сваёй новай кнізе прозы «Месяц межань», у адной з дзвюх аповесцей, што складалі яе, гэты асабісты, калі можна так сказаць, прыём ад «я» пісьменнік ужывае толькі як прыём. Мы ведаем, што для аповесці, назва якой значыцца на кнізе, яму давялося цалкам «збіраць» матэрыял, а значыць, пры рабоце над ёй — ужывацца, пераўвасабляцца ў нязвыклую для сябе ролу інжынера-канструктара радыётэхнічнага завода Уладзіміра Дэйкуна, кіруючыся, відаць, мэтай — эфектыўна раскрыць гэты вобраз як бы знутры. А гэта, трэба прызнаць, зусім не тое, што апавядаць пра ўласныя перажыванні, пісаць «з сябе».

Будуючы аповесць «Месяц межань» па традыцыйным канфіліце «наватараў» і «кансерватараў» у вытворчасці, Я. Радкевіч імкнецца быць аб'ектыўным. Ён не спрашчае канфілікт, каб паўней выявіць духоўны змест вобразаў, ілюструючы маральна-этычную падаснову дзейнасці абодвух бакоў. Вось гэтая чалавечазнаўчая скіраванасць, павышаная цікавасць да псіхалогіі і маралі людзей і далучае творы пісьменніка да сучаснай прозы.

Праўда, як і ў ранейшых творах гэтага аўтара, у адной і другой аповесці больш, чым жывое, непасрэднае пачуццё, адчуваецца прадуманасць сюжэтных хадзоў і сітуацый, рацыяналізм. Магчыма, такое ўражанне ства-

рае часткова і занадта правільная мова твораў, аб якой будзе сказана ніжэй. Але значыцца, напрыклад, паездкі ў вёску галоўнага героя разам з новай знаёмай, Элай — почту, пасля застолля — відавочная: гэта жаданне ў што б там ні было паказаць, па-першае, экцэнтрычнасць норываў сучаснай моладзі, а па-другое, прадэманстраваць прамую сувязь горада і вёскі.

Тым не менш, аповесць «Месяц межань» заханяе, хвалюе надзейнасцю праблематыку, навізнай жыццёвага матэрыялу, складанасцю характараў, прынамсі, некаторых герояў.

Пазнаёміўшыся з галоўным героем аповесці, Уладзімірам Дэйкунам, ад імя якога вядзецца расказ, пачынаеш сімпатызаваць яму за здольнасць да творчасці. Але (тут таксама адчуваецца дакладны разлік аўтара) этыка яго наводзіць як творцы ўступае ў супярэчнасць з калектывісцкім духам нашчага грамадства, з духам самой ПТР: новую мадэль электроннага прыбора ён распрацоўвае ўпотаі ад таварышаў — мабыць, каб не дзяліць ні з кім славу. У вялікай ступені менавіта гэта і стала прычынай канфлікту яго з начальнікам аддзела Касянкам і ледзь не загубіла плён яго працы.

У вобразе інжынера Дэйкуна, які вымалёўваецца паступова, аўтар не паднісць нам закончанага «дзеялага чалавека». Чалавек гэты недзе яшчэ на паўдарозе. Узнікненне і вырашэнне канфлікту ставіцца ў складаную залежнасць ад праблемы «асоба і калектыву». Сапраўды, у тым, што характар Дэйкуна сфарміраваўся такім, а не інакім, што малады інжынер развіў свае творчыя здольнасці, а разам з тым замкнуўся ў сабе, і заслуга, і нейкія ўнутраныя калектыву.

Няўстойлівасць характару таленавітага інжынера і ўвогуле неалагога хлопца Уладзіміра Дэйкуна выяўляец-

ца адразу ж, калі ўнікае перад ім неабходнасць адстойваць сваё вынаходніцтва. Яму цяжка занярачыць што-небудзь Касянку, які, нахваліўшы яго за ўдалае вырашэнне тэхнічнай праблемы, не надтрымаў на іншых меркаваннях: маўляў, дзе ты быў раней? І ён бязвольна здагаецца, што ягоная «геніяльная ідэя» нарадзілася не ў час, ім авалодвае апатыя, з'яўляецца жаданне плонуць на ўсё, звольніцца, з'ехаць на Поўнач...

Пісьменнік з добрай псіхалагічнай заглыбленасцю прымушае героя раскрыць знутры, паказвае супярэчлівыя і пакуратыя шляхі становлення цаласнай асобы. І адбываецца гэта цераз збліжэнне з людзьмі, з калектывам, цераз «чыстку» на сходзе, які быў задуманы Касянкам як сродак расправы з Дэйкунам, але пайшоў не па сцэнарыю. Урэшце, калектыву, партыйнай арганізацыі надтрымаці маладога інжынера і забяспечылі яму перамогу над сабой і кансерватызмам Касянікі.

У аповесці паслядоўна раскрыта і прырода тармажных сіл у развіцці вытворчасці. Гэта таксама людзі, але маральна стомленыя (гаворка ідзе не пра тых, што ніколі не мелі нічога святога за душой), накіталт Касянікі, які страціў перспектыву — «пасля таго як неаднойчы разбіў лоб аб высокія катэгорыі», — страціў баявы запал.

Антымізм аповесці ў тым, што на нашых вачах нарадзіўся чалавек у асобе маладога інжынера Уладзіміра Дэйкуна, які рануча заявіў: «Зарз і мне хочацца пабыць лоб аб іх».

На жаль, невыразнай, збедненай у сацыяльна-праблемны плане выглядае інтымная лінія «галоўны герой — пільнітка Эля» (у той час, як драма сямі-восьмінаццаціпаказана хвалююча, з болей за людзей, за рушэнне цудоўнай сямі). Паміж Уладзімірам і Элай — ідылія дзій годзе... Ці не абмежавала тут Я. Радкевіча сама форма апавя-

Я. Радкевіч, Месяц межань. Аповесці. Мінск, «Мастацкая літаратура» 1976.

ры жыва перадаецца размах народнай барацьбы супраць шляхецкага самавольства і прыгнёту, трагізм і веліч тагачасных падзей. Перад чытачом праходзіць далёкая гісторыя народа, бачаная вачамі чалавека, які, нягледзячы ні на што, не страціў здольнасці балюча адчуваць чужыя пакуты, разумець, на чым баку праўда: «Можна, і ёсць такія, каму падабаецца валяцца, але мне — не, не падабаецца, — піша Мацей Белановіч. — Я чалавек мірны і не магу на кроў глядзець і на пакуты людскія, а сама — як на пал чалавека садзяць ці галаву яму адцінаюць... І ведаю добра, што ў вайне такой, каторую вядзем мы, губім сілы свае толькі, не выйграем жа ніц».

Вядома, аўтару можна зрабіць і некаторыя напрокі. Так, напрыклад, эпілог нагадвае аўтарскі каментарый, арганічна не звязаны з мастацкай тканінай твора. Магчыма, не заўсёды запаволены рытм расказа адпавядае дзеянню і характару героя, бо той, бяспрэчна, неаднаразова вымушаны быў малакава рэагаваць на падзеі, прымаць без роздумаў рашэнні, ад якіх залежаў яго лёс, на кожным кроку выяўляць вынаходлівасць, здольнасць шмат што прадбачыць.

Праўда, тут аўтар далёка не адступае ад стылявой традыцыі дыярыяшаў. Але не гэтыя моманты вызначаюць асноўныя якасці твора. У «Дыярыяшы Мацея Белановіча» пісьменнік раскрыў такіх пачуццў героя, якія ў аднолькавай ступені маглі хваляваць чалавека і сотні гадоў таму назад, і сёння, і адначасова наблізіў тую далёкую эпоху да нашых дзён.

Наогул «Тры аповесці» В. Сачанкі ўяўляюць сабой крокі ў няведанае. Яны служаць пераканаўчым прыкладам настойлівых наватарскіх пошукаў пісьменніка, імкнення сучаснай беларускай літаратуры плённа засвоіць усё новае і новае традыцыі, прыстасоўваючы іх да патрабаванняў дня.

Уладзімір КАЗЬБЯРУК.

Вядома, наўна прыкладваць арыфметыку да мастацкага твора, але, мабыць, схіляюць да гэтага некаторыя асаблівасці яго збудавання. Красамоўны факт, што двое з гарадскіх герояў не вытрымліваюць выпрабавання, а ўсе вясковыя аказваюцца на вышыні, наводзіць на думку быццам бы аб наўнай маральнай перавазе вёскі. З другога боку, адзін прафесар Клімец — сапраўдны вучоны, чалавек мужны і чуйны душой — які выраставаў не толькі Валіка, але, па сутнасці, і Сашку — ад цынзізму, пярэня ў людзей, у дабро і справядлівасць, — на сваёму духоўнаму патэнцыялу варты многіх і многіх.

Творы Я. Радкевіча, як ужо адзначалася, выклікаюць зацікаўленасць. І сапраўды гэтага поспеху ў першую чаргу — ва ўменні аўтара трымаць руку на пульсе жыцця, у здольнасці адбіраць і глыбока асэнсоўваць матэрыял, знаходзіць тыпы людзей з характэрнымі рысамі нашых сучаснікаў, нарэшце, у творчай смеласці пранікаць у маладаследаванне сферы жыцця. Яго перавага — умела збудаваны сюжэт, дынамічнае дзеянне.

Мова ж іх, стыль часам пазбаўлены жывога пачуцця. Гэта нармалізаваная мова інтэлігентнага асяроддзя. Стыль — лёгкі, гаварлівы, аднак, здаецца, ні асобныя словы, ні выразы не западаюць у душу. Праўда, калі ўводзяцца ў дзеянне персанажы вясковага паходжання, мова і стыль ажыўляюцца, да месца аўтар можа ўжыць і трапае, каларытнае народнае слова. Значыць, магчымасці пісьменніка ў гэтым сэнсе не вычарпаны.

Хочацца спадзявацца, што ён пераадолее некаторы рацыяналізм сваёй творчай манеры, дасць выхад галоўнаму валадару мастацтва — пачуццю.

Такія беглыя ўражання ад дзвюх аповесцей бяспрэчна таленавітага і перспектывага прачытаўца.

Уладзімір АНІСКОВІЧ.

Прыемна бачыць, што з кожным годам памнажаюцца трасы літаратурнай узаемнасці, што на нашай беларускай мове гучыць мастацкае слова ўсё новых і новых народаў, што новымі тамамі напашняецца серыя «Назія народаў свету». Да кніжак перакладаў з французскай, італьянскай, польскай, славацкай, венгерскай і іншых моў наўна далучыўся і анталогічны зборнік славенскай паэзіі «Маці мая, Славенія».

Далёкай уяўляецца зямлі, дзе асяджаў хрыбты гор магутны Трыглаў, дзе гучыць разам з тым блізкае нам славенскае слова. І вось пераліца цела яно да нас — у перакладах Ніла Гілевіча славенская паэзія загучала на-беларуску.

Перакладчык, ён жа і складальнік, да назвы зборніка дадаў: «Выбраныя старонкі славенскай паэзіі XIX—XX стагоддзяў», гэтым як бы тлумачыць чытачу, што многія паэты тут прадстаўлены ўсяго толькі адным-двума вершамі. Перад складальнікам была нялёгкая задача — як у невялікім па аб'ёму зборніку прадставіць паэзію ўсяго народа, прадстаўнікоў розных часоў і пакаленняў, яе разнастайную тэматыку? Нялёгкая гэта справа — з усяго, што створана больш як за паўтара стагоддзя, адабраць самае лепшае, адметнае, характэрнае.

Зборніку паняраднічае прадмова «Песні з далоняў Трыглава». Яна невялікая, памеры, відаць, не дазвалялі тут развінуцца аўтарскаму пярэ. Ды, напэўна, Н. Гілевіч і не ставіў перад сабою задачы паказаць гісторыю славенскай літаратуры, працэс развіцця паэзіі славенцаў. Гэтым ён як бы даў магчымасць самому чытачу пранікнуць у яе сутнасць, самому разабрацца, чытаючы кнігу, у шляхах, пройдзеных ёю, у яе тэматыцы.

Аднак, перш чым гаварыць пра яе, варты некалькі слоў сказаць пра майстэрства перакладчыка, сутнасць якога, вядома, не толькі ў тым, каб падаць іншамоўны твор на сваёй мове, а перш за ўсё, каб даць яму новае жыццё сілай вобразнага гучання перакладу.

Н. Гілевіч яшчэ раз паказаў узоры свайго перакладчыцкага майстэрства, кладучы на родную мову радкі італьянскай паэзіі эмацыянальна і задунюна.

Ах, і за што пакарана я,
дзетка мая, крывінка мая,
што маладзенькая мушу тужыць,
неабвешчанай, без мужа жыць?

Так, здаецца, і чуеш, як слявае гэтыя словы кабета дзесьці ў вясковай хаце на Палессі. Вельмі хораша і мілагучна чуецца яны ў перакладзе:

Той, хто і птушан поіць расой,
хай тваю долю ўнвешціць расой!
Трэба было ты, малое, ці не —
буду да смерці любіць цябе.

(Францэ Прэшэрлі. «Незаконная маці»).

Праўда, загаловак верша некалькі выклікае сумненне. Ці не лепш гуча-

Маці мая, Славенія, Зборнік. Пераклад са славенскай. Мінск, «Мастацкая літаратура», 1976.

ла б у перакладзе — «Незамужняя маці»?

У анталогію ўвайшлі творы шырокага тэматычнага дыяпазону, самыя розныя жанры паэзіі. Напэўна-лічотна гучыць славенская лірыка, глевам і пратэстам — вершы пра нядолю народа, калі: «Край нашай палі крывей іншаверды, бялелі палеткі ад братніх касцей, і блукалі сослепу гурмы людзей, і нават не зналі, што зваць іх славенцы» — як пісаў Алояз Граднік у вершы «Трубар». Але так доўга заставацца не маглі. Народ абуджаўся, усведамляў, хто ён ёсць, сваю годнасць, сваё права. І адначас-

ПРАСЦЯГІ СЛАВЯНСКАЙ УЗАЕМНАСЦІ

на набірала баявы дух паэзія, інго клікала людзей быць гаспадарамі сваёй зямлі, сваёй долі:

Чужак не будзе нас таптаць
У найданах-аковах,
Наш род тут будзе панаваць,
І звычай наш, і мова!

(Сіман Грэгорчыч. «Наш дом»).

Як бачым, Н. Гілевіч прадставіў нам паэзію славенскага народа не проста як паэзію, а ў першую чаргу як грамадзянскую паэзію змагання, а наўтаў розных эпох як актыўных удзельнікаў гэтага змагання. Іх вершы — як зброю барацьбы супраць варожых сіл, як баявы заклік да дзеяння. «Што ты прэш пра любоў нам, паэт? Хіба не бачыш свой край на крыжы?» — звяртаўся Іга Грудзен да сабратоў па пярэ. «Песню кінь у свет! Песню пра жахі разбою; мы надхопім усё за табою», — заклікаў І Отан Жуланчыч у вершы «Абавязак свой ведаеш паэт?»

Чагьры гады працягвалася герайчная барацьба народаў Югаславіі, у тым ліку і славенскага, супраць нямецка-італьянскіх акупантаў. У радах народна-вызваленчых сіл, у надполлі многія славенскія паэты самаахвярна выконвалі свой грамадзянскі і патрыятычны абавязак. У гэтых адносінах цікавым а'ўляецца біяграфічна-даведачны раздзел зборніка, дзе ў натат-

ках пра многіх аўтараў ёсць словы: удзельнічаў у народна-вызваленчай барацьбе, у антыфашысцкім руху. Гэта ў першую чаргу датычыць такіх паэтаў, як Отан Жуланчыч, Іга Грудзен, Тоне Сялішкар, Эдвард Коцбек, Ежэ Удовіч, Багаміл Фатур, Францэ Касмач, Петар Левец і інш. Некаторыя, як напрыклад, Міран Ярц і Карэл Дзястоўнік-Каюх загінулі ў змаганні з ворагам.

Многія славенскія паэты пісалі ў той час вершы ў перапынках паміж баямі, пад уражаннем герайчнай смерці баявых сяброў, мужнасці і непахіснасці жывых:

...друг наш упадзе —
парвецца строй і шчыльна зноў
самінецца:
на месцы тым ужо другі ідзе!

(Тоне Сялішкар. «Вось так і з намі»).

Моц чалавечага духу, нязломнасць яго волі ўслаўляе і Ежэ Удовіч: «Стрэльбы мне ў твар глядзяць... Ранак усходзіць, апошні мой ранак вясновы...» («Апошняя хвіліна»).

Побач з вершамі на герайчна-патрыятычную тэму, што само па сабе зразумела, як адлюстраванне літаратурай мужнай барацьбы народа, шырока пададзены творы і на тэмы, якім сёння ўдзяляе вялікую ўвагу паэзія любога іншага народа і якія выкліканы жыццём і побытам грамадства, яго надзвычайнымі праблемамі, думкамі і імкненнямі людзей. Гэта роздум пра чалавека, яго справы, яго месца ў грамадстве, філасофскае асэнсаванне падзей і а'ўя навакольнага свету, гуманізм і братэрства людзей. Вельмі шчыра ліша пра гэта Іван Мінадці: «Некага трэба любіць, хоць траку, дрэва, раку або камень; некаму трэба пакласці руку на плячо, каб блізкасці прагу ўталіць...»

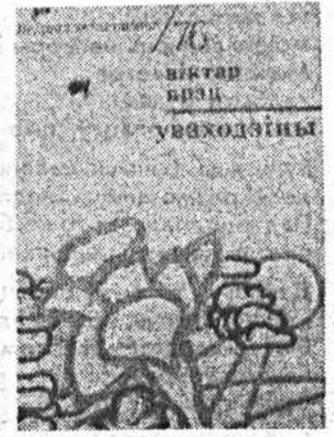
Духоўная еднасць людзей, любоў да чалавека хораша, нежк нават інтымна, гучаць і ў вершах Тоне Паўчэка, які даверліва просіць даць «усе рукі з цэлага свету... жанчынам, што будуць раджаць», пранікнёна ўслаўляе чалавека, які «гэта свет, даўны, яркі, прыгожы, як зорка на небе...»

На жаль, у зборніку не прадстаўлены паэты пакалення, якое нарадзілася ў пасляваенны час. Але на гэта, відаць, ёсць пэўныя прычыны, перакладчык ці складальнік не заўсёды маюць тое, што патрэбна было б ім.

У цэлым жа, зборнік «Маці мая, Славенія» — выдатная з'ява ў нашых літаратурных узаемасувязях. Н. Гілевіч даў у рукі беларускага чытача яшчэ адну надзвычай цікавую кнігу — зборнік перакладаў малазнамай дагэтуль у нас паэзіі аднаго з братніх славянскіх народаў.

«Вельмі хацеў бы спадзявацца і верыць, што беларускі чытач, з думкай пра якога я прыручаў гэтых залётных птахаў у паэтычным небе нашай бацькаўшчыны, не застаецца расчараваным», — піша ён у прадмове да зборніка. Думаецца, што спадзяванні перакладчыка апраўдаліся.

Алесь ТРАЯНОўСКІ.

У выдавецтве «Мастацкая літаратура» выйшлі кнігі. Змяшчам іх вопладкі: «Мой сад» Г. Каржанеўскай (мастан Л. Лобан), «Сінія вядзерцы» В. Пчолін (мастан Л. Зяневіч), «Фірменны сродан» Д. Слаўноўіча (мастан М. Казлоў), «Уваходзіны» В. Яраца (першая кніга паэта, мастан Г. Малышаў).

АКРЫЛЕНЫ ТАЛЕНТ

заць актрыса пра няўрымсліваю і вольную натуру, пра душу, якая прагне сапраўднага шчасця і не ідзе па камірамісіі! Выкаланне партыі Кармэн у оперы Бізэ знаёмае нам на дзесятках запісаў, на выступленнях беларускіх артыстаў, на гастрольных выдатных спявачак. І ўсё ж С. Данілюк пераадолюе ўстойлівае ўяўленне аб герані: яе Кармэн натуральная і ў нечым таямнічая, у ёй ёсць «загадка», яна пібыта «яхутана» вольнаму, ці то святлонай радасці жыцця, ці то прадчування сваёй асуджанасці... Хтосьці з крытыкаў слушна назваў гэтыя няўлоўныя пералівы Кармэн—Данілюк блокаўскім адчуваннем вобраза, створапага некалі Мерыма і на-музычнаму асэнсаванаму Бізэ.

Чаму слухаць?

Святлана Данілюк — чалавек шырокіх творчых інтарэсаў. Яна прагне паліглабляцца ў старонкі пазіі і прозы, знаёміцца з дасягненнямі ў сумежных з операй мастацтвах, наведае музеі і вернісажы... Не скажам, што робіць гэта наўмысна, каб штосьці пачэрпнуць для сябе і скарыстаць у рабоце над вобразам у оперы, але назвапашанна ўражання абавязкова прабіваюцца, асвятляюць, узбагачаюць аблічча герані С. Данілюк.

Гэтым і тлумачыцца нічодрасць яе артыстычнай палітры. Яна аднолькава нечаканна і прывабная і ў эпічных творах,

і ў працісёнай лірыцы. Прагадайце, якая ўзнісла і змяна была яе Вераніка ў оперы «Зорка Венера» Ю. Семіянікі, і ўспрымаўся гэты характар праз адухоўленае ўзрушаным пачуццём радкі пазіі М. Багдановіча. Калі ёй даручылі партыю Алесі ў аднайменнай оперы Я. Цікоцкага, мы ўбачылі штосьці адметнае ў гатовай да подзвігу дзяўчыне, і было ў ёй нешта ад герані пазіі П. Броўкі і А. Куляшова. Незабудлівае постаць у гастрольных вобразах — яе Мама ў «Брэсцкай крэпасці» К. Малчанова. На-акцёрску ўзнісла абмалаваная персанажы перш-наперш хаваюць музычным выўленнем сваёй чалавечай сутнасці. Голае шпукі, рухавы, насычаны і цёплы на тэмбру, роўны на ўсіх рэгістрах, з чароўнымі ніжкімі нотамі,—вось што раскрывае супярэчлівы і ясны духоўны свет той жа Веранікі, Алесі, Мама...

А якая заглыбленая страсць кіруе думамі і ўчынкамі слаўтай Марфы з «Хаванчыны» М. Мусаргскага! Голае сявачкі сакавіта перадае той напал пачуццяў, што спаняляе чалавека, вядзе яго да прасвятлення або на пагібель, але не дае адхіліцца ад ідэалу. Гарманічнае судаддзе паміж вакальным характарам і сінхроннымі наводзімамі вылучае гэтую складаную мастакоўскую работу С. Данілюк.

Талент талентам, ды толькі ўважлівы меламап адчувае сталую працу са-

лісткі Дзяржаўнага акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета БССР. Калі праз які час вы зноў трапіце на спектакль з удзелам С. Данілюк, агульня абрысы вобраза, магчыма, вас і не злівяць пазіі, але ў вакальнай частцы вы ўловіце новыя нюансы, якія паліглабляць псіхалагічную характарыстыку той жа Кармэн або Веранікі, Любавы з «Царскай пывесці» М. Рымскага-Корсакава (якая яна гордая ў беларускай сявачці!) або Амнерыс з вердзіўскай «Аіды»... Яна не супакойваецца на дасягнутым. І не толькі як оперная актрыса. Вялікую цікавасць выклікаюць яе камерныя канцэрты, у праграмы якіх С. Данілюк уключае і класіку, і творы сучасных кампазітараў. Ёй належыць гонар быць першай выканаўцай многіх песень і рамансаў беларускіх савецкіх кампазітараў, якія, бывае, і разлічваюць на яе голас, на яе артыстычныя здольнасці.

Тэатр — мастацтва калектыўнае. Оперны таксама. Святлана Данілюк умее знаходзіць творчы кантакт з рэжысурай і дырыжорамі, з партнёрамі, з аркестрам і хорам. Звычайна яе духоўная насычанасць у вобразе мабіляуе партнёраў, кіча да тэмпераментнага наглыблення ў стыхію сённяшняга спектакля. Кожны з іх для яе — унікальны, яму яна аддае майстэрства і патхненне.

Грамадскасць вішнве Святлану Піліпаўну з прысваеннем ёй высокага гаваровага звання народнай артысткі СССР!

С. КАЛЯДА.

Бадай, самае цяжкае і самае жадаанае для артыста наогул, а для опернага тым больш,—гэта стварыць такі хвалюючы і трапяткі вобраз, каб глядачы ўспрымалі яго як адзіна магчымы, непаўторны. У традыцыйным рэпертуары Святланы Данілюк такі ёсць. Гэта—Кармэн.

Здавалася б, што яшчэ можа ска-

Назву гэтага спектакля можна сустрэць не толькі на тэатральных афішах. Гэтыя словы — і на дошках аб'яў, і на старонках вячэрніх газет, і на паперках, якімі абклеены слухы ля аўтобусных прыпынках: «Муж і жонка ноймуць пакой». Справа тут, вядома, не ў звышпачтыўнай дзейнасці якога-небудзь рэкламнага агенцтва, а ў сур'ёзнай на сённяшні дзень бытавой праблеме. І ў той жа час нельга сказаць, што праблема не працуе на рэкламу. За два месяцы з дня прэм'еры спектакль ішоў 15 разоў, і кожны раз — поўны касавы збор.

Што ж, акрамя такой своеасаблівай рэкламы, прыцягвае ўвагу глядача да спектакля?

На першае, пазнавальнасць, падабенства жыццёвых фактаў, умоў і абставін да тых, што мадэліруюцца на сцэне. Адсюль, па-другое, прывабная магчымасць суданосіць іх з уласным жыццёвым вопытам. Тут прытоены і найбольшая спакуса, і найбольшая небяспека. Як для глядача, так і для тэатра.

Пераказваць фэбулу п'есы — гэта значыць даць поўны, бадай, пералік праблем, што п'есяўстаюць перад маладой сям'ёй амаль адразу ж пасля таго, як з-за вясельнага стала выцягнуць апошняга падпітага гасця. П'еса бездакорная па сюжэтнай пабудове, яна складаецца з асобных разрозненых эпізодаў, што падаваюць стос перамешаных фотаздымкаў. Часам аўтару бракуе густу. Так, у першай сцэне пралога, управежку паміж аўтарскімі рэмаркамі — «маладая жонка корміць немаўля... муж глядзіць на яе закахана... смяюцца... абое шчаслівыя», — малады муж «жартуе»: «Кажуць, калі карову наць п'івам, надой навывшаюцца ўдвая». Можна было б прывесці яшчэ не адзін падобны прыклад, аднак не толькі недахопамі п'есы абумоўлены пралікі спектакля.

Стваральнікі п'ястаноўкі ў Міаску выводзяць канфлікт з «жыццёвай муні» і з рознасці блізкіх людзей, неадпаведнасці іх звычак і характараў. У п'есе ж канфлікт гэты знешні, уяўны, нездарма ж увасоблены ён. можна ска-

заць, у парадыйнай форме: Алеша прывык варыць сасіскі ў цэлафане. Алеша — зніўны цэлафан. Тут не канфлікт, а зразумелае самаапраўданне герояў, канфлікт жа — у іх саміх. Праўдлівецца гэты канфлікт і ў неперажаным лінчэ абамі героямі эгацэнтрызме, і ў жыццёвай несамастойнасці Алешы, і ў акрэсленай лініі кампраміснасці Алешы, якая пачынаецца нават не з яго згоды на вясельне

не толькі «бытавых» спектакляў, але і п'ястаноў на так званую «вытворчую» тэму, у якіх ёсць усё, акрамя мастацтва. І яшчэ раз усё, акрамя тэатра. У лепшых выкладках матэрыял у гэтых спектаклях напалову страчвае сваю важкасць і цікавасць, а ў горшых — тэатр прапануе нам прыняць за тыповое — выпадковае, за жыццёвае — штучнае, за новае — даволі пашарпанае.

а пра факт мастацтва, і на законах мастацтва яго ацэньваць. Спектакль горкаўдаў не дае такіх падстаў.

Звернемся яшчэ да аднаго «загадка відомата нам матэрыялу», успомнім паэму «Сымон-музыка» Якуба Коласа і аднайменны спектакль, пастаўлены коласаўцамі. «Ну, — скажаце вы, — зусім розныя мастацкія кліматы!» І я так скажу. Бо, як не ўяўляецца мне ў іншай форме (ад-

ца: тэатр вымушае нагадаць яму элементарныя ісціны!

Я не заклікаю абавязкова і дэманстратыўна тэатралізаваць жыццё на сцэне. Тут пачуццё меры — лепшы дарадчык. Але рабіць сцэну толькі хронікальнай, мабыць, не вялікая заслуга рэжысуры.

Мне давялося бачыць некалькі розных спектакляў па п'есе А. Гельмана «Працікол аднаго пасаджэння». У снежні мінулага года Цэнтральнае тэлебачанне транслявала яго ў п'ястаноўцы Ленінградскага Вялікага драматычнага тэатра імя М. Горькага. Успомніце фінал п'ястаноўкі ленінградцаў, дзе скарыстаны чыста тэатральны прыём — зварот да залы: «Правільна, таварышы?» На працягу спектакля глядачы «ўжыліся» ў матэрыял, тэатральная ўмоўнасць засталася недзе па-за іх свядомасцю — і раптам ім напамінаюць, што гэта ўсё ж... ігра, тэатр. Некалькі выйграе ў параўнанні з такой знешняй нечаканасцю сапраўдная нечаканасць фіналу спектакля купалаўдаў, па той жа п'есе, калі партгор і дырэктар будоўлі, асобы канфліктуючыя, разам пакідаюць сцэну, каб плячо да ільча прадаўжаць справу, дзеля якой яны жыўць. Спектакль п'ябы не скончыўся і, пакінуўшы тэатральную залу, думкамі, эмоцыямі мы нейкі час прадаўжаем у ім існаваць...

А тым часам наблізіўся да фіналу спектакль «Муж і жонка ноймуць пакой». Усё тут, на шчасце, скочылася мірам і ладам. Вытрымаўшы выпрабаванне сваркамі і расстаннямі, Алеша і Алеша пагадзіліся, што кожны мае права варыць сасіскі па-свойму, і абіяўшыся, рушылі дамоў.

Пайшлі дамоў і глядачы. Для многіх спектакль, мабыць, прадоўжыцца не ў метафарычным, а ў літаральным сэнсе, бо шмат што з таго, што адбывалася ў жыцці герояў, бывае і ў іх жыцці. Але з чым яны пайшлі? Ці адбылася ў іх сустрэча з мастацкім раскрыццём жыццёвай праблемы?

Не, адбылося штосьці іншае: інсцэпранапы выпадак застаўся выпадакам.

Ул. НАКЛЯЕУ.

НІБЫ ПРАЦЯГ ВУЛІЦЫ...

«МУЖ І ЖОНКА НОЙМУЦЬ ПАКОЙ» М. РОШЧЫНА У РУСКІМ ТЭАТРЫ БССР імя М. ГОРКАГА

«не горшае, чым у людзей», а значна раней, у бацькоўскай сям'і. І калі вызначаць не хібы, а каштоўнасць п'есы, то яна, на маю думку, закладзена не ў магчымасці стварыць спектакль пра тое, як сапраўднае каханне перамагае быт жыцця (з чым мы ўжо, наогул, не раз сустракаліся), а пра тое, як па-сапраўднаму закаханы перамагаюць у сабе быт душы, быт тых адносін, якія можна менавіта сярэднімі меркамі. Менавіта гэта, аднак, засталася ў спектаклі, як кажуць, за кадрам...

Неяк няёмка нават напамінаць аб прычынах тылізацыі ў мастацтве, або пра тое, што ацэнка накіптал «Здорава! Усё, як у жыцці!» альбо: «Дронна. Так у жыцці не бывае», — не могуць быць прыняты за ацэнку мастацкага твора. І ўсё ж мы нярэдка бачым, як, захапіўшыся жыццёвым матэрыялам (асабліва, калі матэрыял адпавядае патрэбе дня, ды яшчэ ён сакавіты, ці, што называецца, «цёплы») мастак спрабуе данесці яго ў некрунутым, амаль зафаветным выглядзе, пібыта забыўшыся на тое, што любая мастацкая форма ўвасаблення жыцця абавязкова патрабуе апрацоўкі фактаў, матэрыялу, інакш не будзе галоўнага — арганічнасці. Мастацкія роалі ў такіх творах выступаюць адзінватнымі рэаліям жыццёвым — і адсюль «жыццёвасць» іх адзёнак, якія, як ні дзіўна, вельмі часта мастака задавальняюць. У прыклад таму можна было б назваць шэраг

У Рускім тэатры БССР імя М. Горькага іграюць добрыя акцёры, але і іх спакусіла тут манера абсалютнага (без грыву!) падабенства да таго, што мы бачым штодзённа.

У тэорыі кібернетыкі ёсць прыкладная такая (па зместу) лагічная формула: «Калі наведанне змяняе ў сабе нечаканасць — яно змяняе інфармацыю. Пры адсутнасці нечаканасці — адсутнічае інфармацыя». Для кібернетыкі, са стварэннем новага тыпу кібернетычных машын, прыведзеная формула, кажуць, значэнне «сваё ўжо страціла, для мастацтва ж, мне здаецца, значэнне яе страціць не можа. Гэта проста «залатая» формула, якую неабходна ў кібернетыкаў запавычыць без ніякай судовай цяжыні. Таму мы ўбачым, што наведанне без нечаканасці, як бы загадзя яшчэ знаёмае нам (а гэта, мабыць, і ёсць тое, што ў мастацтве, «як у жыцці»), само па сабе яшчэ нічога не каштуе, бо не змяняе «інфармацыі». Яна ж у нашым выпадку выміраецца, зразумела, новымі эмоцыямі, думкамі, пачуццямі. Каб надаць такому наведанню каштоўнасць, неабходна зрабіць яго па-мастацку нечаканым. Калі нечаканасці не хапае ў самім наведанні, мастак — у адзворненне ад кібернетычнай машыны — мае магчымасць і павінен знайсці для яго арыгінальную і ўнутрана апраўданую форму. Тады мы будзем мець падставу таварыць не пра факт жыцця,

паведнай жанры) паэма Коласа, так не ўяўляецца ў іншай форме і спектакль. Не на беднасці фантазіі, а па сіле ўражання ад п'ястаноўкі, і ў першую чаргу — на нечаканасці формы і на мастацкім «пераадоленні» літаратурнага матэрыялу, які па-свойму супраціўляецца прыстасаванню яго да сцэны. На маю думку, рэжысёр В. Мазыскі ў Віцебску адчуў ірыроду паэтычнага асэнсавання Я Коласам жыццёвай гісторыі.

П'еса М. Рошчына паказвае выпадак «з жыцця» значок амаль працікольна: у ёй больш бытавых дэталей і рэалій, чым іх мастацкага адрбору і асэнсавання. Таму і сцэна пры ўсіх навацых у дэкаратыўным афармленні часцей нагадвае праціг вуліцы. На падмоцках адбываецца тое, што мы бачым і чуем у штодзёнай рэчаіснасці. Гэта мітуслівае ўяўленне мітуслівай штодзёнасці. Магчыма, рэжысёр А. Кузняцоў палічыў, што ў дадзеным выпадку сцэна і павінна быць як бы люстрам, дзе ўсё паўтараецца літаральна, без паліглаблення ў сутнасць тых з'яў, якія выглядаюць зусім будзённымі, звычайнымі. Ва ўсім разе ён паставіў спектакль так, што «жыццёвасць» назіранняў М. Рошчына не рабыла па сцэне якасці эстэтычнай рэальнасці. Між тым, жыццёвы выпадак набывае такую якасць, калі мастацтва выяўляе дыялектыку і сэнс з'явы, факта, гісторыі.

Бачыце, што атрымаецца-

Быццам звычайны, будзённы вечар. А людзей — як на тое свята. На аднаму, на двое, невялікімі групкамі падымаюцца яны на каменны прыступкі, знікаюць за дзвярамі або затрымаваюцца на шырокім ганку, прыцягнутым свежым сніжком, нагосці яшчэ чакаючы. Пасляшаі, глядач, калі не хочаш трапіць на галёрку: сёння ў зале будзе цесна. Сёння ў музычным доме трымаюць адказны экзамен перад публікай студэнты Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі імя А. В. Луначарскага. Упершыню выходзіць яны самастойнай канцэртнай праграмай на філарманічную эста-

на Вольгай Цішынай (дыпламантка Усесаюзнага і лаўрэат Рэспубліканскага конкурсу савецкай песні), песні і частушак Варвары з оперы Р. Шчадрына «Не толькі каханне?», «... То ли по полю разведать, то ли в землю закопать...» — патанаюць у цішыні апошнія словы яе маналогу. І раптам — нястрыманае «бразз!», дружныя воплескі. Нібы скідаючы з сябе напружанне, выбухае зала доўгімі воплескамі і пасля выступлення Ірыны Шумлінай — лаўрэата міжрэспубліканскага і рэспубліканскага конкурсу... Аднак, час выбірацца з палону эмоцый і ўражанняў, хаця можна было б з прыемнасцю пагаварыць пра

ЯК СПОВЕДЗЬ...

Толькі вельмі настойлівым журналістам, бывае, удаецца так гутарыць з артыстамі, што яны раптам, нават нечакана для сябе наведваюць пра пачатак свайго шляху. Яшчэ на той стадыі, калі яго і шліхам не назавеш. У дзіцячыя гады, у юнацтва. Адно такую таямніцу «адкрыў» Аляксандр Дзедзік. Аказаецца, некалі ён врагня слухаў славуных спевакоў не на радыё і не з грамплацінак, а з экрана кінастэра. Скажам, калі ён удзельнічаў у самадзейнасці, дэманстраваліся біяграфічныя (прыблізна, вядома) стужкі «Вялікі Каруза» і «Малоды Каруза» з удзелам Марыа Ланца і Марыа дэль Молака. Гук і гучанне зліваліся з вобразамі героя, прымусілі працаваць фантазію, і Сашу здавалася, што ён знаёмы з «самім» Каруза, што сніваць трэба толькі так, як гэты вялікі кумір маламану ўсяго свету.

Прыводжу гэты штырх з біяграфіі станаўлення опернага спевака А. Дзедзіка не для таго, каб здзівіць або пахваліцца тым, што ведаю нейкую таямніцу. Для мяне важна тое, што талент сам выбірае шляхі і металы засваення прафесіі. Зразумела, і кіраўнік самадзейнасці І. Папітчанка, які быў для Сашы настаўнікам, і народны артыст БССР М. Зювануў, у класе якога вучыўся студэнт кансерваторыі ў Мінску А. Дзедзік, індэўні электраслесар, і тыя, з кім ён развучаў партыі ў першых спектаклях на прафесійнай сцэне, — усе яны заслужылі добрага і ўдзячнага слова за падтрымку здольнага хлопца. Ды і ад волі многая залежыць, ад умения выбіраць прыклады ў мастацтве, з пераймання якіх, шчыра кажучы, і пачынаецца станаўленне мастака наогул.

У А. Дзедзіка рэдкі голае — драматычны тэнор. Ён ім валодае і ведае яго невячэрніны магчымасці. Мабыць, тыя стужкі з жонкі Каруза падказалі яму гэта, але ён даўно вырашыў, што артыст оперы вучыцца, пакуль спывае, і спывае, пакуль вучыцца. Той, хто сочыць за рэпертуарам Дзяржаўнага акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета БССР, хто наведвае канцэрты з удзелам гэтага артыста, той заўважвае плён яго штодзённай працы. Я і мае калеті яшчэ ў опернай студыі кансерваторыі прык-

менні і былі перакананы: перад намі — сапраўды талент, артыст, для якога словы з'яўляюцца адзінай магчымасцю выявіць сваё разуменне характа чалавека і яго пачуццяў, паказаць імкненне чалавечай асобы да шчасця і нават яе разуменне сэнсу шчасця наогул. Ён не дэманструе сябе ў мастацтве, хоць спявае спакушае гэтым кожнага, асабліва моладзь, а імкненне раскрыць багачце той музыкі, што прымусіла яго сэрца ўзрушана біцца ў такт з ёю.

Тэхнічнае майстэрства А. Дзедзік уда-сканальваў у такога аўтарытэтнага педагога, як В. Блажавідава (Адэса). З ёй артыст, як кажуць, «прайшоў» многія адказныя партыі з рэпертуару драматычнага тэатра, Ад Барадзіна і Чайкоўскага да Пуччыні і Вердзі — якая гэта шматфарбная палітра! Калі цяпер я слухаю А. Дзедзіка на канцэртнай эстрадзе, міжволі думаю: чым тлумачыцца яго здаровае майстэрства — стараннасцю ў Адэсе ці далейшым паглыбленнем у тое, чаму вучыў яго адзін з лепшых у нашай краіне вакальных педагогаў? І тое, і другое!

З таленту, патрабавальнаму да сябе, і з неўтайманай працы на загаду сэрца складаецца тая «формула поспеху», якую зведаў А. Дзедзік. Перамогі на ўсесаюзных і міжнародных творчых конкурсах — сведчанне, якім замацавана плёнасць гэтай формулы. Нас радуе яго тонкая інтэрпрэтацыя і высокае майстэрства, з якімі ён выконвае творы Ц. Хрэнікава і Г. Свірыдава, выступаючы ўжо самастойным мастаком. Яму апалядзіравалі слухачы Ленінграда і Анхабада, Вільнюса і Ерэвана, Ташкента і Вроцлава. Ён — у руху, у працэсе станаўлення як яркая мастакоўская асоба. І хочацца верыць, што яго мара, напрыклад, прасіваць партыю Атэлы ў оперы Вердзі, пашырыць рэпертуар творамі С. Рахманінава, папоўніць канцэртную праграму творамі кампазітараў-сучаснікаў прышэсць слухачам...

Калі на афішы назначана «Спявае А. Дзедзік», білеты раскупляюцца хутка. Гэта — справядліва.

Л. ІВАШКОУ,
старшы выкладчык Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі імя А. В. Луначарскага.

ЭКЗАМЕН У КАНЦЭРТНАЙ ЗАЛЕ

раду. Эксперымент? У нейкім разе — так. Хоць і кажуць, што музыка межваздушная канцэрты студэнтаў абмяжоўваліся сценамі «alma Mater».

Адбор удзельнікаў справаздачнага вечара пачынаўся, вядома, яшчэ ў класах прафесораў, дацэнтаў, выкладчыкаў. Працягваўся на аглядах на кафедрах, дэканатах. Пасля праграма не раз выпраўлялася і трапіла на суд спецыяльнай камісіі. Нарэшце, дзень галоўнага выпрабавання ўпісаны ў асобную клясачку сіне-белага афішы: «6 студзеня». І збіраюцца ва ўтульнай зале філармоніі спецыялісты-знаўцы і проста аматары музыкі.

...Павольна рассоўваецца, збіраючыся ў складкі, заслона, і позірку адкрываецца маляўнічая сцэна: гатычныя абрысы ружаватых, блакітных, жоўтых трубак аргана, на фоне якога — група хлапцоў і дзяўчат у нацыа-ментах, упрыгожаных беларускім арна-ментам: цымбалыны аркестр пад кіраўніцтвам Я. Гладкова адкрыў вечар...

...Памяць-слых аднаўляе атмасферу канцэрта. Чуецца? Гэта апалядзіруюць унісон цымбалетаў, які толькі што з заналам сыграў эфектную лезніку з оперы З. Палішэвілі «Даісі». Бачыце — нехта з кветкамі бяжыць да сцэны? Букет гэты — кіраўніку ансамбля домбраў Г. Асмалоўскай. Пра «Рускі танец» Ц. Хрэнікава ў выкананні ансамбля падумалася: такі і мае быць ягоны характар. Захаваты, імклівы, часам на-экамаронаму гумарыстычны.

Вось за райлем — студэнт II курса аддзялення кампазіцыі Уладзімір Кандрусевіч, выхаванец народнага артыста БССР Я. Глебава. У яго фартэпійным цыкле «Калядкі» — тры мініяцюры. Рапучыя «крокі» «Шэця» змяняе казачна-маляўнічы «Абрад». Трэцяя п'еса — «Вясковы аркестр». Мудрагеліста пераплыліся ў ёй застыласць рэфрэну (гучанне «но-люсаў» фартэпійнай клавіятуры), «лялечнасць», ледзь улоўныя элементы архаікі... Музычная мова «Калядак» выклікае ва ўяўленні складаны дзівосна-таямнічы вобраз народных павер'яў.

Кранаючае раскрыццё дунюўнага стану герані, прафесіянальнае валоданне голасам, выдатная дыкцыя — што яшчэ можна дадаць да выканан-

струшны квартэт (М. Ваксер, А. Кудрэвіч, М. Апішчанка, С. Драбкін), які беражліва і артыстычна даіць да слухача музыку Бетховена, пра ансамбль скрыпачоў, які паказваў тры рознахарактарныя п'есы.

Можна было б успомніць выступленне трубаача — першакурсніка Ігара Цацохі, які шчыра імкнуўся падкрэсліць кантраст настрояў трохчаскавага «Экспромта» Я. Глебава. Прыгадаць знаёмага многім пераможцу Усесаюзнага конкурсу — маладых выканаўцаў савецкай песні Віктара Скарабагатава, які выступіў з песнямі І. Лучанка (аўтар акампанаваных на фартэп'яна). Адзначыць яракае выкананне лаўрэатам міжрэспубліканскага конкурсу Аляксандрам Баскіным ары Філіна з «Дон Карлоса» Вердзі — складанай старонкі опернага рэпертуару басоў.

Агульнае прыемнае ўражанне ад канцэрта не перашкодзіла ўбачыць, а дакладней — пачуць «памаркі» і «слабіні». Хто добра ведае прафесіянальную падрыхтаванасць удзельнікаў вечара, каму даводзілася назіраць іх у час рэпетыцый, выказваліся потым, што той-сёй саліст або калетны (нават з адзначаных у ліку лепшых) выступіў нікэй сваіх магчымасцей і што былі асобныя ўвогуле слабыя нумары. Гэта падстава для роздому. Пакуль жа галоўнае — ацаніць сам факт: канцэрт зрабіўся аб'ектыўнай праверкай будучых артыстаў у адказнай справе, добрай практыкай, карысным урокам і для студэнтаў, і для выкладчыкаў.

А што далей? Выступленне на філарманічнай сцэне можна справядліва лічыць водгукам беларускай музычнай ВНУ на настанову ЦК КПСС «Аб рабоце з творчай моладдзю». Хочацца, каб цікавы і плённы пачынаўся традыцыі, каб такія вечары надалей былі рэгулярнымі. Тут ужо мараць вывесці на вялікую сцэну студэнцкія сімфанічны і балныя аркестры, аркестр рускіх народных інструментаў, назнаміць масавую публіку з работай опернай студыі. Адноным словам, рэзервы ёсць. Да студэнцкіх шэфскіх канцэртаў, вялізных выступленняў няхай далучаюцца канцэртныя вечары ў зале Белдзяржфілармоніі.

С. БЕРАСЦЕНЬ.

Іх любяць спяваць

На першы погляд гэты дзіцячы сад у вялікім будынку навураць вядомага ў Мінску парка імя Чалюскаінцаў — звычайная выхавальчая ўстанова для маладзёных. Але наведайце яго, пачуеце з якім задаральным і асалодай спяваюць там дзеці, звярніце ўвагу на тое, што яны спяваюць, і вам стане зразумелым: песня тут сапраўды пануе.

Так, тут пануе песня, і такіх дзіцячых садоў у краіне, зразумела, многа. Але невячэрніны гэтага, у Мінску, у тым, што ягоныя песні парадзіліся тут талентам — не баюся адказаць слова! — музыкага выхавальца сада Алены Раманавы Рамізоўскай. Дырыжор-характэрна адданы, чалавек улюбёны ў дзяцей і спевы, яна на працягу шэрагу гадоў настойліва і нікава стварала для сваіх маленькіх выхаванцаў песні, у якіх раскрывалася багачце навакольнага жыцця.

З пятам часу ў творчым партфелі А. Рамізоўскай аказалася некалькі дзесяткаў песень для выканання дзеньмі. Усе яны прайшлі арабачыню на выхаванцах розных груп дзіцячага сада, па-любліліся ім, выконваліся для выхаванцаў і банькоў маленькіх спевакоў, гучалі ў радыё і тэлевізійных канцэртах. Нарэшце 17 лепшых гэтых песень над рэдакцыяй кампазітара Г. Вагнера выйшлі ў свет у выдавецтве «Народная асвета», як дапаможнік выхаванцаў дзіцячых садоў пры арганізацыі раённічых для маленькіх.

На жаль, далёка не ўсе, каму адрабаваны зборнік песень «Мы любім спяваць» А. Рамізоўскай, ведуюць, што гэта сапраўдная знаходка для кожнага, хто хоча ўвесці дзіця ў свет музыкі, у свет пачуццяў удзячнасці, да Радзімы і У. І. Леніна — геніяльнага стваральніка нашай партыі і дзяржавы, для кожнага, хто хоча адкрываць маленства характэро прыроды, далучаць дзяцей да таямніч жыцця, прывіваць ім любоў

да старэйшых — банькоў і дзядоў... У зборніку «Мы любім спяваць» вабін жанравая разнастайнасць песень, пена-срэднасць выхавальна пачуццяў, добрае адчуванне свету дзіцячы ўяўленняў, імкненне аўтара размаўляць сучаснай музыкай мовай, паказаць «характар» герояў твора. Нельга таксама не адзначыць высокую якасць літаратурных перакладцаў большасці песень. Гаворачы больш падрабязна аб некаторых творах зборніка А. Рамізоўскай, адначасна веліч сапраўднаму шчыры подыху мелодыі песні «Радзімай завем» (верш М. Карасева), маляўнічасць, вострую характэрнасць «Кураня» (верш П. Галіноўскай), удала скарыстаную народную полечку «Пайшла курка да лісачкі» (верш С. Шупікевіча), вясельскі матыў «Восені» (верш С. Трахоўскага) і да т. п.

Разам з тым ёсць у зборніку і пед-агоны. Большасць з іх звязана з памы-лкамі карэктуры. Так, напрыклад, пераблытаны скрыпачыні і басовы ключы ў песні «У грыбах»; не адпавядаюць рэ-перызы мелодый намеру вершаў у песні «Елачка»: не тыя, што патрэбныя, ноты надрукаваны ў песні «Музыканты»...

Не ўсё добра ў зборніку і з вершамі, па якіх напісаны песні. Прыкладом можа быць песня «Скачучы ад радасці жывёлы вясной» на словы Ю. Астроўскага, у якой ад зімовай сюжэты разам з зайцам, мішкам і лісой пакутуюць асёл і... бегемот.

Гэтыя недарэчнасці названы тут не для таго, каб перакрэсліць плён каштоўнай працы А. Рамізоўскай. Трэба спадзявацца, што зборнік «Мы любім спяваць» выйдзе ў свет у новым, маляўнічым на паліграфічных якасцях выданні, будзе цікавы дзядзям прыгожымі, яркімі малюнкамі.

І. ІНЧ.

Выступае ансамбль домбр.

Фота Ул. КРСКА.

Закончана апошняе выступленне. Журны запрашае кіраўнікоў калектываў, якія толькі што выступілі, на абмеркаванне. Усе ідуць засяроджана, амаль не размаўляючы. Не жарт — заключны тур першага Усесаюзнага фестывалю самадзейнай творчасці працоўных. Сёння выступалі агітацыйна-мастацкія брыгады, калектывы мастацкага чытанья, чытальнікі-салісты. Вядома, усе чакаюць вынікаў конкурсу, размеркавання месца. Але не менш важная для іх і думка журы, метадычныя парадзі, якія маюць вялікае значэнне для далейшай работы.

Вядома, калі абмеркаванне абмяжоўваецца формулай «падабаецца — не падабаецца», то гэта не больш, чым думка янчэ аднаго гледача, які чамусьці трапіў у журы. Таму паспрабуем акрэсліць тэрыторыю ідэяна-мастацкіх прынцыпаў, якія з'яўляюцца абавязковымі для дадзенага жанру незалежна ад густу і памераў пастаноўчыка і выканаўцаў. І прыкладзем гэтыя меркі да выступленняў творчых калектываў.

Агітацыйна-мастацкія брыгады з'явіліся даўно. Яны, праўда, рэдка называлі сябе так разгорнута і пышна. Парадзіўся і ўзаконіўся тэрмін «Агітбрыгада», ужо гэтым скарачэннем даказаны мабільнасць жанру. Тэрмін быў адзіны. Мелася на ўвазе невялікая група людзей, якія ставілі сваёй мэтай дапамагчы ў вырашэнні надзвычайных палітычных і гаспадарчых задач, умяшваючы ў жыццё без прэтэнзій на мастацкую завершанасць.

Жанр аказаўся патрэбны і перспектывны, колькасць удзельнікаў павялічвалася, багацеў арсенал выяўленчых сродкаў.

З развіццём масавых сродкаў інфармацыі агіткалектывы пачалі брацца за тэмы больш глыбокія, а не толькі за

«надзвычайныя». Гэта вымагала больш дасканалы мастацкага вырашэння, пайшло ў ход ускладнёнае афармленне сцэны, светлавая партытура, студыйная надрыхтоўка ўдзельнікаў — мова, рух, вжвал. З цягам часу парадзілася і паняцце «агітэатр». Аднак ва ўсіх гэтых «метамарфозах» адно застаецца нязменным — «агіт». Значыцца, у гэтым кароткім слове і трэба шукаць вызначэнне жанру.

Паспрабуем паравважаць на конт таго, што галоўнае ў гэтым жанры і што мае найбольшую карысць.

АГІТ-ШТО?

Агітатар. Значыцца, самае галоўнае — пераканаць, заахвоціць да дзеяння. Таму калі ў іншых жанрах «указуючы перет» лічыцца не дапусцімым (там усё выяўляецца праз сістэму вобразаў, праз падтэкст), дык агітбрыгада не толькі мае на яго права, але і абавязана ім карыстацца, старанна сочыць за яго дакладнасцю і мэтанакіраванасцю.

Па-другое, агітатар мае справу з шырокімі масамі. Гэта падказвае асноўную тэматыку выканання, гукавы маштаб мовы, ступень яе пасыманасці. Адрэз з найбольш актыўных і таленавітых агітатараў, «рэвалюцыйнай» мабільнасцю і заклікаючы, У. Маякоўскі пісаў:

Слушайце,
товарищи потомки,
агитатора,
горлана,
главаря!

Чуецца: «Горлана!» «Главаря!» Гэта можна ўспрымаць і як рэжысёрскую парадзі пам. Аднак не трэба думаць, што гаворка ідзе толькі аб звычайнай сіле гукі. Найперш гэта — гнеў, высокае патхненне, з якімі ствараецца і выконваецца.

Гавару гэта таму, што дакладнасць у вызначэнні жанру вымагае і дакладнасці вырашэння, і акрэсленасці ў адборы выяўленчых сродкаў. Лішняя — нават спакуслівае — трэба адсейваць. Станіслаўскі казаў: што не на скарэзному, тое — прэч.

З гэтых пазіцый давайце і паглядзім на выступленні агіткалектываў.

Шмат сэрцак выклікала выступленне ансамбля «Нарач» з Мядзеля. Вельмі лірычнае, сапраўды нацыянальнае, яно ўяўна распадаецца на дзве часткі: літаратурна-музычную кампазіцыю і ўласна агітбрыгаднае выступленне. Прычым, пераважала кампазіцыя. А потым, нібы ўспомніўшы, што яны — агітбрыгада, удзельнікі пачалі выконваць другую частку праграмы, якая ўжо адпавядала жанру. Паўстае пытанне: а хіба лірычная песня, верш аб прыгажосці роднага краю — не агітацыя? Так, агітацыя. Але гэта — задача іншых жанраў. Як фар-

ма ім зыходзілася, у другі — у вачах замітусілася...

Я прашу прабачэння за крыху першую інтанацыю, але ж вельмі высокі ўзровень і аўтарытэт мае мастацкая самадзейнасць МТЗ, і таму асабліва засмучае такая безгустоўная «скупецкая» раскоша, якая не мае нічога агульнага з пругкім і сціплым жанрам агітбрыгад, агітэатраў, у якім галоўнае лакалізм.

Адна дэталі.

Пасля выступлення агітэатра на сцэну выйшаў чытальнік В. Пастухоў. У яго кампазіцыі «Памяць» былі некаторыя вершы, якія па тэме супадалі з толькі што бачанай праграмай. І аказалася, што выступленне аднаго чытальніка мела большы эффект, чым праца цэлага тэатра.

Цяпер — пра актуальнасць.

Праграма агітбрыгады «Гарызонт» называецца «Усё для фронту, усё для перамогі». Здавалася б, патрэбная патрыятычная тэма. Але такое прамое выкладанне яе не можа надаць затрымаць увагу гледачоў. Скажам, ставячы грыбадаўскае «Гора ад розуму», паўрад ці ўдасца дасягнуць поспеху, калі завастрэць увагу толькі на праблеме барацьбы з прыгошымі гравам. Трэба бачыць у гэтым матэрыяле нешта іншае, што і сёння важна для людзей.

А ўжо для агітбрыгады — гэта асноўнае патрабаванне. Трэба было, каб тэма барацьбы савецкага народа супраць гітлерызму расказвала таксама пра барацьбу нашай партыі, савецкага народа за мір ва ўсім свеце, супраць імперыялізму, каланіяльнага прыгнёту і г. д.

Дазволю сабе паўтарыцца. Гэта — не агляд і не спроба даваць пэўныя ацэнкі. Гэта толькі рабочыя пататкі члена журы. І ім я не хачу закрэсліць тое адчуванне свята, якое дае фестываль. Выступленні многіх агіткалектываў прынеслі гледачам сапраўдную радасць. Гэта «Дзевятыя хлопцы» — гродзенскія тэктывішчыкі, іх землякі з педінстытута, якія паказалі праграму «Мы з будатрада», чароўныя «Цыбулькі» з пад Мінска, дасціпныя, дакладныя «Эскулапы» — мінскія студэнты-медыкі, якія маюць шмат балельшчыкаў, і г. д.

Ясна адно: жанр агітбрыгады — перспектывны і вельмі цікавы. І ставіцца да яго трэба з усёй сур'ёзнасцю.

І. ЛАКШТАНАУ,
заслужаны артыст БССР.

КРЫЛЫ

Цуд з цудаў — час летні! Колькі зачараванасці, неабдымнага святла, фарбаў і пахаў тоіць у сабе лета. Здаўна для Альфрэда Пятровіча Шутава лепшы адпачынак летні адпачынак — няспешная дарога ад вёскі да вёскі ў пошуках і запісу россыпу народных песень, паўзабытых, нячутых. За гады перамераў пагамі як не ўсю Брэстчыну.

На гэты раз ягоны маршрут пралёг па паўднёва-ўсходняй ускраіне вобласці, па той, што ляжыць у пойме Прыпяці. І адразу ж яго напаткала ўлада. У вёсцы Сямігосічы сустраўся з 70-гадовай Марыяй Емяльянаўнай Альгомец. Мудрай аказалася гэтая гаваркая, прыветлівая бабуля, памяць якой — сапраўдная скарбонка песнянай творчасці. З яе вуснаў ён пачуў і запісаў 17 даўніх невядомых песень, і сярэд іх, як яму падалося, маленькі народны шэдэўр «Як пайду я ў лес па дрывы».

Зычняя, спэўная старонка беларуская. А мясціны, дзе нарадзіўся Альфрэд, на ўсё наваколле знакаміты музыкантамі ды спевакамі слаўна было. Нават у суровае ваеннае ліхалецце, калі фронт адкаціўся грывотамі ўжо на Захад, збі-

раліся на вечарах на прызбах дзяўчаты і спявалі — тужыліся на сваіх парачонках, што ішлі на далёкіх дарогах біцца з ворагам. Жаліліся на лёсе сірочы, скубучы кудзелю і фартухамі змахваючы слезу горкую, салдаткі-удовы. Не голасам, а сэрцам набалелым выводзілі яны стогі-песню, што іх галубочкі шызакрыленкія ніколі больш не прыляцяць на наседжанае гняздоўе.

Пасля спявалі маладзіцы пра тое, як пехта з гарачкі спусціўся і, можа, то іх каханы ішлі. Нямногім з іх панэнціла тады з палёў ратных вярніцца, з находаў цяжкіх дадому дабрацца. А калі хто вяртаўся — ва ўсе хаты падуседкай радасць прасілася. А дзе радасць, там і застоўе, хай сабе і з нішчымінай, там і песня. Спявалі людзі, і на твары святлелі, і ўсмешкамі расквешваліся, заўчасныя зморшчыны разгладжваліся.

У другую, а можа, і ў трэцюю пасляваенную вясну ва ўсе вочы ўглядаўся Альфрэд у карагоды, нязменнымі ўдзельнікамі якіх становіліся і хлопцы. Быў жарт, была і песня пра пералёлак. І хлопцы лавілі каханак-пералёлак, цалавалі іх унотай, а там, гля-

дзіш, і вяселле грывнула. Не вяселле, а сапраўднае тэатралізаванае відовішча на некалькіх дзён, са сцэнкамі, з імправізацыяй на хаду, з песнямі.

Вось так змажкі і сутыкнуўся Альфрэд Шутаў з душой народнай — песняй. І аднойчы з'явілася ў яго жаданне паспрабаваць самому скласці песню, ды такую, якая б сагрэла ханя б адно-адзінае чыёсьці сэрца...

Вось ужо амаль чвэрць веку займаецца ён музыкай. А 18 гадоў, адладзеным створанаму ім хору Брэсцкага аблсаўпрофа, часам здаюцца за імгненне. Гэты калектыв, які ён нязменна кіруе, каючы ж, і абнаўляўся, і панаўняўся, і рос, застаючыся, аднак, верным намерчанаму з самага пачатку курсу на самабытнасць і высокае выканаўчае майстэрства. Хор стаў папулярным. Яму аднаму з першых у рэспубліцы было прысвоена ганаровае званне народнага. Яму ўсюды спадарожнічаў поспех. Хай то канцэрт у сябе на сцэне, ці ў глыбіннай вёсачцы Брэстчыны, хай то паездка ў Польшчу ці на Украіну, хай то выступленне ў Мінску ці ў Маскве — паўсюдна апладысменты, гарачыя, шчырыя, удзячныя.

Звыш 200 песень палічвае рэпертуар хору — народных, рускіх, беларускіх, украінскіх, польскіх, балгарскіх, а таксама кампазітараў Левашова,

Папамарэнікі, Аверкіна, Семіянікі, Кузняцова, Шамо, Пашкевіча... З поспехам выконвае хор і добрыя тры дзесяткі песень, напісаных яго кіраўніком, а таксама запісаных у нетаропкіх вандровак-пошуках бурштыну народнага — песеннага фальклору.

Дыпломы, граматы ўсіх рангаў, залаты медаль лаўрэата Усесаюзнага агляду-конкурсу. Дыплом I ступені і Вялікі залаты медаль ВДНГ, выступленні на Цэнтральным тэлебачанні, запісы на Усесаюзным радыё — гэта толькі часцінка добрых адмелі аднаго з лепшых у Прыбужжы самадзейных калектываў. Ягоны кіраўнік узнагароджаны Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета БССР, а на залетася яму было прысвоена званне заслужанага работніка культуры БССР.

Удзячнасць абавязкова ўлашчана Альфрэду Пятровічу беражліва ставіцца да кожнай іскрыні здольнасці, а тым больш таленту, асцярожна шліфуючы, развіваючы яе. Найбольш таленавітыя ўдзельнікі хору пайшлі ва прафесіянальную сцэну. Нялёгкім, ніпростым было расстанне з ім, але, як кажуць, вялікаму караблю — і плаванне вялікае. Прайшоўшы ў родным калектыве сапраўдную шчылу май-

стэрства, Вольга Шутава стала салісткай Белдзяржфілармоніі, ёй прысвоена званне заслужанай артысткі рэспублікі. Надзея Якімава — лаўрэат Усесаюзнага конкурсу артыстаў эстрады. З поспехам працуе ў прафесіянальным калектыве Соф'я Чэрнік. І ўсе яны з неспыняй гавораць аб сваім першым настаўніку, добрым, спагадлівым, патрабавальным, хто даў ім пудёўку ў свет пудоўнага — вялікае мастацтва.

Удзячныя слухачы Альфрэду Пятровічу Шутава і за яго ўласныя песні, многія з якіх набылі крылы і разліцеліся далёка-далёка ад свайго стваральніка. З розных куткоў нашай Радзімы прыходзяць на адрас брэсцкага кампазітара лісты-просьбы даслаць потым яго песень «Дзе ты, лета гарачае?», «Дзявоная лірычная», «Вішня белая», «Дума дзявоная» і многа іншых. Сабраў і асобнай кніжкай выдаў сёлета Альфрэд Пятровіч Шутаў свае лепшыя песні. Напісана іх шмат — больш, як 200 твораў. Асобныя ягоныя песні ахвотна ў розны час уключалі ў свой рэпертуар вядомыя спявачкі: Людміла Зыкіна, Вольга Варанец, Тамара Раеўская, а таксама некаторыя прафесіянальныя харавыя калектывы.

І. ТАРАСЮК.

г. Брэст.

З вялікім захапленнем сочаць заўсёды глядачы за творчымі поспехамі народнага ансамбля танца «Лявоніха» Палаца культуры Мінскага транснага завода ім. У. І. Леніна. Вось і сёння артысты-аматары парадавалі іх сваёй самабытнай харэаграфіяй. Апладысентамі сустрэлі прысутныя танцавальную кампазіцыю «Свята ўраджая».

На гарадскім аглядзе трэцяга тура Усесаюзнага фестывалю самадзейнай мастацкай творчасці працоўных цудоўна выступілі і аркестр духавых інструментаў Дома культуры будаўнічага трэста № 1, Фота Ул. КРУКА.

Майскі аранжавы захад. Цішыня на Дзвіне. Зялёная аздоба зямлі. Шпуркі пляхоў-дарог, што бягуць удалячынь. Лодкі на Свіры і Нарачы. Беларусь, родная, мілая сэрцу... У гэтым слове — пах травы і пах гісторыі, у ім гул лесу, плёскат хваляў, гоман вуліц і плошчаў.

У адным са сваіх пісем А. П. Чэхаў пісаў: «Пейзаж немагчыма пісаць без пафасу, без захаплення...» Глыбока лірычная інтанацыя ўласціва і творам В. Вярсоцкага, але інтанацыя гэтая не гучная, не надакучлівая. Яна быццам прыхавана за жаданнем мастака быць гранічна аб'ектыўным у сваіх адносінах да рэчаіснасці. Разам з тым — і гэты, мабыць, галоўнае — у ягоных пейзажах адчуваецца захапленне чалавека, улюбленага ў жыццё. Тыя, хто цікавіцца беларускім выяўленчым мастацтвам, даўно заўважылі сціплыя палотны В. Вярсоцкага. І, безумоўна, запамінілі. Таму што мастак вылучае сваё бачанне свету, свой почырк, свая жыванісца-пластычная мелодыя.

А, між іншым, прайшло зусім няшмат часу — усяго дзесяць гадоў з той пары, як на выстаўках пачалі пастаянна экспанаванацца яго работы.

ДУМКІ ДОБРАЙ СВЯТЛО

Але шлях да гэтага быў няпросты. Асновы выяўленчай граматы В. Вярсоцкі атрымаў яшчэ да вайны ў Гомелі, дзе займаўся ў студыях Б. Звінаградскага і А. Краўчанкі.

1941-ы ўнёс свае карэктывы ў жыццё пачынаючага мастака. Уступіўшы добравольцам у Народнае апалчэнне, а затым у рады Чырвонай Арміі, ён прайшоў шлях ад бійца да камандзіра асобнага пяхотнага батальёна, удзельнічаў у баявых аперацыях і Беларускага фронту, прымаў удзел у вызваленні Варшавы, Калябжэга, узяцці Берліна. Быў паранены. Пасля перамогі яшчэ два гады прабыў на ўрадавай камандзіроўцы ў Польскай Народнай Рэспубліцы.

Трынаццаць савецкіх і польскіх узнагарод — такі паслужны спіс В. Вярсоцкага. У 1947 годзе — дэмабілізацыя. Вучоба ў Мінскім мастацкім вучылішчы ў мастакоў Х. Ліўшыца, І. Ахрэмчыка, В. Волкава.

Шлі гады. І ўжо ў 1967 годзе наведвальнікі выставак твораў беларускага мастацтва ў Маскве і Хельсінкі сярод іншых работ мастакоў нашай рэспублікі звярнулі ўвагу і на палотны В. Вярсоцкага «Гарадскі пейзаж» і «Хатынь. Рэкіем».

Дэбют на такой прадстаўнічай арэне аказаўся ўдалым, пачынаючы з гэтага года, В. Вярсоцкі — пастаянна ўдзельнік усіх буйных выставак у Мінску. З яго работамі знаёмяцца таксама глядачы Масквы і Кіева, Вільнюса і Ульянаўска, Варшавы і Вены.

Большасць работ мастака — гэта расказ аб тым, як «жывуць» у прыродзе розныя гарады, вуліцы, новабудовы, як мяняецца на вачах навакольнае свет, ландшафт...

Простыя, немудрагелістыя па матывах, яго карціны тым не менш даволі разнастайныя па жыванісных мелодыях, тонкія па настрою, па эмацыянальнай афарбоўцы.

Мастак шукае назію праз каларыт, кампазіцыю, лінію, рытм — праз усё тое, чым перадаецца пэўны стан шмат-

вобразнага свету. Жыванісца добра адчувае святло. Яно паўсюль: то пяшчотнае, ледзь мігальнае, то асяляльна-сонечнае, то трывожна-змрочнае («Воблачны дзень», «Возера Суша», «Захад», «Красавік», «Свіцязь», «Майская пяшчотнасць», «Купалаўскі край») і інш.

І горад ён бачыць у розных аспектах: ледзь таямнічы ў вачэрнім святле ліхтароў («Парыж перад світаннем», «Лондан увечары»), жывы, заліты сонечнымі праменьнямі («Венецыя», «Гданьск»), халаднавата-срабрысты, шэры («Лейпцыг»). Тут свет горада і свет чалавека аб'яднаны непрыкметнымі ўнутранымі сувязямі. Жыванісца не імпаўне сухай і дробязнай апісальнасцю. Вока ягонае быццам «выхоплівае» вобраз цалкам, не забываючыся пры тым на прыватнасці.

— У сваіх гарадскіх, урбаністычных матывах, — гаворыць В. Вярсоцкі, — я імкнуся не проста знайсці пэўны пастрой, стан, хаця без гэтага пейзаж «не адбудзецца», а духоўную сувязь чалавека і свету, у якім ён жыве, працуе, любіць. На маю думку, менавіта ў гэтым спалучэнні можна па-сапраўднаму перадаць і сучаснасць, і памяць мінулага...

В. Вярсоцкі — жыванісца імпульсіўны. Часам яму дастаткова ўбачыць які-небудзь момант, што ўразіў яго ўяўленне аб прыродзе, каб насяляцца ў майстэрню, каб у тую ж хвіліну адлюстраваць яго на палатне, удыхнуць у яго погляд сапраўднай творчасці.

Сам мастак гаворыць, што пачынае працаваць над тым ці іншым матывам толькі тады, калі ён выклікае не «рэчывыя», а наэтычныя асацыяцыі. І ў гэтай неадназначнасці — якасць лепшых пейзажаў В. Вярсоцкага. Звычайна ён піша эцюды на пленэры, а потым ужо ў майстэрні, у працэсе сур'ёзнага і працяглага адбору і сінтэзу стварае кампазіцыю, імкнучыся зрабіць не мастацка-асэнсаванай, вобразна завершанай. Мастак В. Вярсоцкага індывідуальнае і таму паўрад ці патрэбна шукаць для яго прамыя аналагі. Але калі гаворыць аб прынцыпах, што ляжыць у яго асно-

ве, аб падыходзе да задач жанра, пейзажа, то можна ўпэўнена сцвярджаць — вытокі яго творчасці бяруць пачатак у традыцыях рускага і савецкага пленэрнага жыванісца, у пошуках французскіх імпрэсіяністаў. Але, бадай, самая каштоўная якасць В. Вярсоцкага-мастака ў тым, што пры ўсёй традыцыйнасці яго творы сучасныя, сучасныя перш за ўсё па выбару сюжэтаў.

У апошні час В. Вярсоцкі асабліва шмат і настойліва працуе над тэмамі, звязанымі з тым новым, што ўваходзіць штодзённа ў наша жыццё: рамантыка і назія пераўтворанай зямлі, прыгажосць індустрыяльных рытмаў, імкліва дываніка гарароў і вёсак. Палотны «Над Свіслаччу цішыня», «Новалукомльская ДРЭС», «На берагах Дзвіны» народжаны менавіта сённяшнім жыццём. На маю думку, ва ўменні бачыць новыя прыкметы часу не як нешта выпадковае і часовае, а як тое, што надзейна, уладна заняло месца ў свеце, і заключаецца адна з асноўных творчых канцэпцый аўтара.

Натуральна, каб адлюстраваць усё новае, што нісе сённяшні дзень, каб перадаць свае думкі і перажыванні, В. Вярсоцкі імкнецца знайсці і свежыя, не запяганыя выяўленча-выразныя прыёмы ў каларыце, малюнку, рытме, дыялогу, форме і колеравых плямах. Мастак будзе кампазіцыю то па прышчыпу кінакадра, выхопліваючы з навакольнага асяроддзя адзін вострахарактарны і эмацыянальны кавалак і, буйна яго ўвасабляючы, паказвае, колькі ў ім дзівоснага, цікавага, незвычайнага (нагурныя эцюды); то па прынцыпу панарамна-манументалізаванага вырашэння з прасторавай маштабнасцю, асабліва ў работах апошніх гадоў, дзе непасрэдна эмацыянальнае ўспрыняцце прыроды карэктуюцца пэўнай ідэйнай задумай — такіх пейзажы-карціны, як «Радзіма», «Ліпеньскія павальніцы», «Возера Нарач», «Арменія», «Родныя прасторы» і іншыя.

Кожны раз, заканчваючы работу над той або іншай тэмай, В. Вярсоцкі хоча ўсё перарабіць, пераасэнсавань, пачаць нанова. Такі ў яго падыход да сваёй справы.

Такое мастацтва заслужанага настаўніка БССР В. Вярсоцкага. Мастацтва, поўнае чысціні і жыццяраласнасці. Мастацтва, якое адлюстроўвае яго цэласныя, па-іоначы светлыя адносіны да Радзімы, да прыроды, да тых памятных мясцін, дзе даваўся яму набыць.

Барыс КРЭПАК.

У Беларускім дзяржаўным тэатральна-мастацкім інстытуце на сценах аднаго з калідораў развешаны малюнкi, а яркай афішка наведвае, што гэта выстаўка работ студэнткі пятага курса Яніны Зельскай. Гэтая выстаўка цікавая, па-першае, тым, што яшчэ не было такіх персанальных выставак студэнцкіх работ, а па-другое, нечакана для ўсіх яна стала адкрыццём.

Параўнальна нядаўна кожны чарговы прагляд работ студэнткі заканчваўся амаль толькі незадавальняючымі адзнакамі. Нічога не маглі зрабіць

КАЛІ

педагогі з тым, што студэнтка па-свойму «кругліць» і «кругліць» любую форму, нібы ўсё ў свеце складаецца з аднолькавых шароў. У гэтай «шарападобнасці» губляліся асаблівасці, характар мадэлі, яна падаўляла жывую пераканальнасць малюнка. Яны амаль кожны дзень плакала. А малявала зноў па-свойму, з зайдроснай і нікому не зразумелай упартасцю. Здзіўляла працаздольнасцю: заставалася пасля заняткаў, праводзіла ў майстэрні выхадныя дні. І толькі цяпер стала ясна, што гэта была барацьба. Можна быць, і не ўсвядомленай, інтуітыўнай,

Яніна Зельская.

але барацьба — за ўласнае мастацкае светаадчуванне. І калі дзяўчына змагла з'яднаць гэтае «сваё» бачанне з канкрэтнасцю адлюстроўваемых прадметаў, тады барацьба завяршылася перамогай.

У звычайных вучэбных заданнях — малюнках пазіруючых натуршчыкаў, пейзажных замалёўках, ілюстрацыях да казак — выявілася арыгінальнасць юнай мастачкі. Яна — у своеасаблівым успрыманні свету. У работах Зельскай ёсць налёг найбольш сур'ёзнасці. Некаторыя скванасць манеры малявання перамагаецца прэзлівым адчуваннем жыцця. Дзеці на малюнках маладой мастачкі — дзяўчынка з акруглым тварыкам і мяккімі цёмнымі валасамі, хлопчык з акуратным чубком і ямачкай на падбародку — надзвычай выразныя па сваіх характарах, у іх ёсць тая ўнутраная напоўненасць, якая дазваляе ўбачыць у малюнку вобраз. Фактурнасць драпіроўкі, крутабокi звонкі гляк — традыцыйныя ў вучэбных пастаноўках прадметы — убачаны як завершанае выражэнне пластычнай прыгажосці.

Вобразнае ўспрыманне свету не даецца агульнай для ўсіх адукаванасцю ў мастацтве. Яно паўляецца разам з

выказваннем сваіх пачуццяў сродкамі, знойдзенымі не толькі на падставе гэтай адукаванасці, але і праз свядомае пераадоленне элементарных іспытанняў. Зельская дабіваецца проста матэматычнай выразнасці танальных плям і захоўвае іх лёгкасць і чысціню, яна любіць аб'ёмнасць форм, а часам жорсткі контур падкрэслівае дакладнасць і закончанасць яе малюнкаў. Гледзячы на работы Зельскай, успамінаеш, як любоўна і старанна вышпівалі кожны прадмет мастакі ранняга Адраджэння, знаходзячы ў ім абсалютную эстэтычную дасканаласць. Тут не маецца на ўвазе ні прамая аналогія, ні параўнанне. Але для творчай моладзі цяпер стала характэрным імкненне да той жа яснасці пачуццяў і завершанасці іх выяўлення. Многія мастакі знаходзяць у гэтым новыя ітанацыі сцвярджэння канцэпцыйнасці прыроды і чалавека ў сучасным свеце. Давяраючы свайму адчуванню, Зельская імкнецца менавіта да гэтай тэндэнцыі.

Аб перспектывах на будучыню Яніна гаворыць не рашаецца.

ТЫ

— Хачу шмат працаваць. Выйсце з усялякага становішча — толькі ў рабоце, — вось асноўная яе заповедзь.

— А як трэба працаваць?

— У малюнку не павінна быць няясных месцаў, — пераканана гаворыць Яніна.

— Чаму? У мастацтве ж цэнніца і недасказанасць.

— Таму што разуменне таго, што робіш, павінна быць поўным, а жыццё заўсёды застаецца неспазнаным да канца...

У словах Яні той жа эканомны «расход сродкаў», стрыманасць і дакладнасць, што і ў малюнках.

Яшчэ ля самых вытокаў творчага шляху стаіць Зельская, але ў работах ужо выяўляецца яе характар, яе светаадчуванне, — тое, што складае асобу і што ў канчатковым выніку вызначае мастака.

Кіраўнік кафедры графікі Васіль Пятровіч Шаранговіч у рабоце са студэнтамі найбольшае значэнне надае выяўленню індывідуальнасці.

— У нас адзіны светапогляд, адна філасофія, агульны перакананні, але мастацкае мысленне не можа быць аднолькавым. Як не можа яго быць паза надбывальнымі прыкметамі — гора, упэўненасць і катэгарычна гаворыць Васіль Пятровіч, калі гутарка ідзе пра самае важнае, пра тое, пра што і гавораць, і думаюць цяпер усе, хто працуе на іве мастацтва. Небяспечны працэс уніфікацыі гэтага мыслення — узнікаючая політыжніцкая форм. Яна з'яўляецца ў графіцы розных рэспублік. А супрацьпаставіць гэтаму працэсу можна толькі выхаванне індывідуальнага светаадчування, выхаванне асобы. Будучы ў нас у мастацтве індывідуальнасць — тады іх, так сказаць, сума дасць агульны вынік: больш выразна вызначыцца аблічча нашай беларускай школы мастацтва...

Гаворачы аб правільнасці прынцыпу, неабходна сказаць і пра яго складанасць. Нельга паставіць перад студэнтам задачу так — шукай, маўляў, і знайдзі сябе ў мастацтве. Паводле слоў Ракуэла Кента, наўмыснае імкненне да індывідуальнасці такое ж марнае, як спроба падняць сябе за ншуркі ўласных чаравікаў. Асаблівасці якасці даюцца прыродай. Педагогу важна зразумець іх і даць праявіцца.

Выпускнік кафедры графікі Мікалай Селяшчук на многіх якасцях — антыпод Зельскай. Аб'ядноўвае іх надзвычайная працаздольнасць, сумленнасць перад мастацтвам, самадyscyплінаванасць. Селяшчук усе гады вучобы быў лепшым студэнтам

і закончыў Інстытут з адзнакай. Вучыўся метадычна, роўна, не ведаючы ні зрываў, ні крызісаў. Рацыяналіст па характару, ён заўжды дакладна ставіў перад сабою задачу і кожную пачатую работу заўсёды даводзіў да канца. Не было выпадку, каб кінуў, парваў пачаты ліст у прыкрасці на самога сябе, як гэта бывае ў маладых, і не ў маладых мастакоў. Яшчэ студэнтам пачаў удзельнічаць у выстаўках. Цяпер на ягоным творчым рахунку — удзел у 16-ці выстаўках; у тым ліку — рэспубліканскіх, усесаюзных, міжнародных!

Мікалай з асаблівай вострынёй адчувае супярэчлівую складанасць нашага часу. Яму блізкія яго праблемы — вайны і міру, навукова-тэхнічная рэвалюцыя і аховы прыроды, космасу і зямнога жыцця.

— У мяне ніколі не было праблемы, што маляваць, што сказаць. Бадай, галоўная праблема, як паспець усё сказаць, і якімі сродкамі, — адказвае Мікалай на пытанне аб тым, ці адчувае ён якія-небудзь цяжкасці.

Працуе Селяшчук ужо як майстар. «Добра працуе. Можна быць, лепш і не трэба, — сказаў пра яго Георгій Паплаўскі. — Можна толькі пажадаць яму больш глыбока адчуваць...» Сэнс гэтых апошніх слоў раскрываецца пры знаёмстве з графічнымі серыямі, выкананымі Селяшчуком нядаўна разам з работай над дыпламам, якія выявілі своеасаблівасць мастака. Яна перш за ўсё — у мысліцельным ладзе. Думка дрытуе выкарыстанне метафа-

АСОБА...

ры і сімвалу, падпарадкоўвае сваёй волі выяўленчую плоскасць ліста і вырашэнне прасторы, разуменне фрагменту, дэталі. Назвы лістоў параджаюцца разам з цяжкім думкі і нясуць сваю сэнсавую нагрузку.

Ліст «Ваенная заалогія» — крык рэбус і ў назве, і ў адлюстраванні. Чучала плушкі — мёртвае, што было жывым і што павінна было жыць. І тут жа заматаныя ў нейкія «бінтападобныя» палосы чалавечыя фігуры — «чучалы» чалавека, як сімвал разбурэння чалавечай асобы самой ідэяй вайны, ідэяй знішчэння. У лісце «Паляванне на чалавека» — жорсткае, адкрытае «паляванне» на чалавека, як на жывёлу. Але хіба няма на зямным шары месца, дзе яно ёсць і цяпер? Тут вядзецца абвостраны, публіцыстычны дыялог з гледачом, разлічаны на актыўнасць яго мыслення.

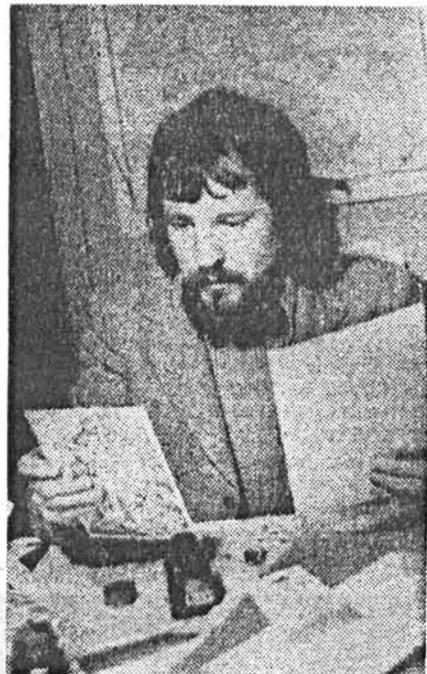
«Падарожжа туды і назад» — ліст з серыі «Адлюстраванні», прысвечаны Пятру Кілімуку. Касманавт родам з Брэста і часта бывае там. І вось стаіць «пад парай» цяжкім Брэст-Мінск. Але ў рэзкіх лініях так перададзена імклівасць руху, напружанасць апошніх імгненняў, што здаецца, быццам гэта не цяжкі, а ракета перад стартам. Зямная дарога нараджае асацыяцыю з дарогай касмічнай, таксама пракладзенай «туды і назад».

Работы балгарскага цыкла «У Плевен дзеля матылька», «Героям Шынкi», «Автычны матыў» найбольш лірычныя і разам з тым найбольш пераканальныя ў перадачы жывога ўражання. Захапіўшы мастака, яно не пакінула месца для таго разважлівага і крыку абстрактнага канструавання сваёй думкі, чым вызначаюцца дзве першыя серыі.

У цэлым жа мысліцельны працэс ў творчасці Селяшчука пераважае над адчувальнымі. Пачуццё ёсць у яго работах. Але яно часцей за ўсё накіравана на перажыванне сваёй думкі, а не выклікаецца непасрэдным успрыманнем жыцця. Добра гэта ці дрэнна? Мастацтва можа быць розным, і больш разважлівым, і цалкам эмацыянальным. Але яшчэ Гётэ сказаў, што «ў спадучэнні чыстай адчувальнасці з інтэлектам — толькі і можа адбыцца сапраўдны мастацкі твор». І да гэтага дня ніякай іншай іспытання не адкрыта, а задача такога «спадучэння» стала цяпер яшчэ больш важнай і яшчэ больш праблемнай. Рацыяналізацыя мастацтва, у прыватнасці, графікі, асабліва чулай да атмасферы часу, вырасла ў небяспеку. Моладзь асабліва імкнецца мысліцельна складанымі і ўскладнёна разважлівымі катэгорыямі — і гэта адлюстраванне складанасці нашага свету. Не захапляючыся ёю, звязваючы графічную мову з тымі ўяўленнямі аб свеце, якія дае навука, дасягаючы адначасова і віртуознага майстэрства, можна «забыць» пра жывое пачуццё, страціць і само паняцце аб духоўнасці ў мастацтве.

Мікалай Селяшчук аказаўся на грабяні гэтай праблемы. Адухатварыць рамяство — гэта цяпер задача многіх маладых графікаў. Як ён, валодаючы сваёй, дастаткова яркай і моцнай асабістай структурай, зразумее гэтую праблему? Як будзе развівацца далей? Быць можа, не заўсёды так лёгка, як у студэнцкія гады. Быць можа, надыйдзе і ў яго час сумненняў і змаганняў. Прайшоўшы праз іх, як праз гарніла, асоба мастака ўтварае сплаў самы канцэптуны: арыгінальнасць мыслення і майстэрства злучацца са сталасцю духу.

Э. ПУГАЧОВА.

Мікалай Селяшчук.

НАВАПОЛАЦКАМУ МУЗЫЧНАМУ ВУЧЫЛІШЧУ ТЭРМІНОВА ПАТРАБУЕЦЦА НА РАБОТУ

з 2-га паўгоддзя гэтага года выкладчык па класу фартэпіяна, які мае кансерваторскую адукацыю і педагогічны вопыт работы ў музычным вучылішчы.

Вучылішча мае магчымасць забяспечыць 1,5 педагогічнай стаўкі работы, асобным пакоем у інтэрнаце.

Наш адрас: 211440, г. Наваполацк, Віцебская вобл., вул. Школьная, 7. Дырэктару. Тэлефон 5-11-96.

Пад магучым уздзеяннем кахання герая зловісці Івана Шамякіна «Гандлярка і паэз» Вольга Аўсюк з ваяўнічай абыякавасцю, вядомай усёй мінскай Камароўны як сквапіца Ляновічыха, ператвараецца ў свядому меціну — сувязную партызан і падпольчыкаў і, ахвяруючы жыццём, гранамай знішчае трох ворагаў. Цяжка сказаць, ці паднялася б яна да такіх вышынь, каб лёс не надараваў ёй гарачага патрыёта і душэўнага чалавека Алеся Гапанюка, якога яна вырвала з фашыскага канцлагера і ў якога вучылася савецкаму разуменню жыцця і шчасця.

Вядома, што добры мастацкі твор выклікае ў чытача цэлы рой думак і павядае жаданне прадоўжыць лінію жыцця герояў. Скажам, каб не смерць Вольгі, не было б кахання паэты і гандляркі? Вядома! Тым больш, што Вольга паступова перавыхоўвалася, маральна і духоўна расла, палюбіла паэзію, не парываючы, праўда, з гандлярствам. Далей: ці маглі б яны стварыць сям'ю? Кінецне. Уласна кажучы, пачатак быў накладзены. А ці былі б яны шчаслівыя ў сямейным жыцці? Цяжка сказаць, бо ўступленне ў шлюб само на сабе гарантыі не дае. Усё залежыць ад таго, як Вольга і Алесь паставіліся б адно да аднаго, а таксама... ад першага мужа герая Алеся — калі б ён вярнуўся дахаты, дачкі Светкі. Бадай, галоўным было б: што перацягне, пераможа: назія ці гандлярства?

Для таго, каб лягчэй было працягнуць магчымую «лінію» жыцця герояў, прыгадаем варыянты з другога панузірнага твора Івана Шамякіна — рамана «Атланты і карыятыды». Варыянт першы: сям'я тыпу Шугачовых, дзе муж займаецца творчай дзейнасцю, а жонка сярэняе ёй і выхоўвае дзяцей. Другі — сям'я, як у Карначоў: муж — увесь у творчасці, на людзях і дзеля людзей, а жонка ўсе клопаты скіравала на сябе, сваю знешнасць, а шлюб падтрымлівае праз партыю. Тут не менш небяспечнае мішчэнства, бо яно з прэтэнзій на інтэлектуалізм, выключнасць, цывілізаванасць, маральнасць.

Магчымы і шматлікія іншыя варыянты, якімі багата жыццё. Кожны можа прывесці мноства прыкладаў і чысціх сямейных адносін і нешчаслівых. Першыя — норма жыцця, таму менш кідаюцца ў вочы; другія — здзіўляюць, абуряюць, выклікаюць на роздум.

Адвойчы я веў гутарку са студэнтамі старэйшых курсаў радыёфізічнага факультэта БДУ імя У. І. Леніна пра сям'ю і каханне. Пытанні задавалася шмат, але большасць з іх зводзілася да праблемы падбору шлюбных пар, арганізаванай службы знаёмстваў, выхавання ЭВМ у гэтай справе. Маладым слухачам здавалася, што ўсе беды ў сям'і ідуць ад стыхійнасці і неахайнасці да шлюбнага аднесу і жонкі, ад таго, што «без ЭВМ нельга наперад падбіць супадзенне двух характараў па ўсім параметрах». Згодна догмы маіх апанентаў, выхадзіла, што пакахаць, а тым больш жыць сумесна могуць толькі жанчына і мужчына, якія аднаўдаюць адно аднаму па ўзроўню культуры, адукацыі, працоўных інтарэсах, фізічна і псіхалагічна. Хіба ж могуць ужыцца разам гандлярка і паэз? Безумоўна, у нас ёсць аднаведныя юрыдычныя, медыцынскія і грамадскія службы сям'і, якія напярэджваюць маладжонаў аб магчымых непяжадзых выніках з пункту гледжання іх псіхалагічнага стану, дапамагаюць пазбягаць канфліктаў ва ўзаемаадносінках. У выхаванні дзяцей і г. д. Ішая справа, што іх яшчэ мала і дзейнасць іх магла б быць лепшай, але ніхто і ніколі не зможа выдзяліць рэцэпт шчасця на ўсе гады і выпадкі, бо для шчасця зусім не абавязкова мець дваімі адлюлькавыя характары, густы, бо асоба — не статычнае, а дынамічнае ўтварэнне. Чалавеку ўласціва перавыхоўвацца ў той ці іншы бок, таму ад юнака ці дзяўчыны ў будучым сямейным жыцці можна чакаць такога, чого не прадугледзіць ніякая ЭВМ.

Больш таго, імкненне «ўсё заарганізаваць», асабліва ў галіне інтымных адносін, прыносіць не меншую шкоду, чым поўная стыхійнасць. «Што ж, не арганізуем — будзем мець і разводы, і трагедыі, і розныя іншыя прыкрасці... А гэта — вельмі сумна», — заявіў мой апанент. Так, сумна, але не меней сумна і тады, калі чэтка будучых мацяроў і бацькоў думае, што галоўнае — зняйсці партнёра, хай сабе праз ЭВМ, а не быць вартымі шчасця, змагацца за яго ўсе

гады сумеснага жыцця. Не думаю, што калі б чалавек зараней усё ведаў, мог ведаць, дык у яго лепш склаўся б спіравы сямейны. Асабе трэба здзіўляцца, радавацца, хваляцца, абуралася, каб заставацца чалавекам.

Будучыя муж і жонка маглі пазнаёміцца і на рабоце, і ў час вучобы, ведань з дзяцінства адно аднаго. Дарэчы, сацыялагі сведчаць, што ў 40 працэнтах выпадкаў імяна так і адбываецца. Значыць, знаёмы былі 2—5 гадоў, сустракаліся памала. Але ці можна сказаць, што іх шлюб больш удалы, чым у тых, што нечакана пазнаёміліся ў гасцях, на вечарыні, у турыскім паходзе і г. д.?

Вядома, мы не за шлюбны з «першага позірку», бо, згодна з сацыялагічнымі дасягненнямі, кожны трэці з няўдалых шлюбнаў не праіснаваў і года. Сярод іх і тыя, што заключаліся легкадумна, без дастатковага тэрміну знаёмства, але ж

ваш ідэал. Як сведчаць сацыялагічныя дасягненні, матывы стварэння сям'і ляжыць у асноўным у плоскасці маральна-эстэтычных запатрабаванняў асобы: каханне (да 60 працэнтаў), сімнатні, захапленне (звыш 20 працэнтаў), імкненне пазбавіцца адзіноцтва (у сярэднім 10 працэнтаў), а матэрыяльна-эканамічныя матывы — усяго 4—5 працэнтаў. Лічы паказальныя.

Праўда, праз дзесятак год сумеснага жыцця муж і жонка свае ўзаемаадносінны характарыстыкі крыху інакш — назіраецца прыкметнае павіжэнне эмацыянальнасці на карысць абавязку як прычыну паводзін супраць. Узаемная папашна, цешыня, кланатлівасць, любоў да дзяцей — вось што больш за ўсё зніцца з боку мужа і жонкі з вялікім «сямейным стажам».

Ленінградскія сацыялагі задавалі замужнім жанчынам пытанне: «Ці адпавя-

Каханне, безумоўна, нельга зводзіць толькі да фізічнай асалоды, пазбаўляючы яго духоўнасці, бо гэта вядзе да рапушчэнасці і амаральнасці, у той жа час няма паўнацэннага кахання без фізіялагічнай патрэбы ў асобе процілегла палу. Пераплачэнне двух стваральных сіл у каханні — фізічнай і духоўнай, якія выступаюць як адзінае цэлае, — заканамернасць чалавечага жыцця. Паўнацэннай асобай чалавек становіцца тады, калі яго жыццё напоўнена прагай духоўнасці павядае ў сексуальных перажываннях.

Мы ўжо гаварылі, што ў шлюб не назіраецца зніжэнне эмацыянальнасці. Ці не таму супругі даволі часта характарызуюць свае адносінны, як «звычай», «добразвычайнасць», «клопаты пра сям'ю і дзяцей»? Па-чалавечы гэта зразумела. І ўсё ж нельга згадзіцца з тым, што «каханне мінула». Думаецца, што тут справа больш у тэрмінах, чым у сапраўднай характарыстыцы ўзаемаадносін: некаторыя лічаць, што каханне — гэта штосьці незвычайнае, таямнічае, у той час, як у іх — усё «проста», як «у людзей». Між тым, там, дзе пануе ўзаемадапамога, дзе ёсць настаянныя клопаты аб блізім чалавеку, разуменне яго з паўслова, — там каханне не менш, чым у тых, што часта гавораць аб гэтым.

Бясспрэчна, кожны разважлівы чалавек — за каханне. У той жа час кожная чацвёртая жанчына сярод тых, хто лічыць свой шлюб удалым, трывалым і цікавым, заяўляе ў час сацыялагічных апытанняў, што выйшла замуж не па каханню... Ёсць над чым падумаць! Маральнасць звязваецца і з гуманізмам, абавязкам, таварыскасцю, чэснасцю... У той жа час і каханне — не настаянны і назменная велічыня. Яно таксама вымагае клопатаў. Тым больш, што ў сямейным жыцці часам дробязь вырастае да непамернай велічыні, і чалавеку не заўсёды ўдзецца захаваць прыстойнасць. А як не быць «дробязям», калі жанчына аддае рабоце на 2—3 гадзіны, штодня больш, чым муж, які «злёгка» дапамагае ёй у хатніх справах? Тых мужоў, што «не ўмешваюцца ў гаспадарчыя разлікі», лёдз не трэць.

А возьмем такую «дробязь». Маладжоны да шлюбна ведалі адно аднаго толькі святоніямі, жыццярэдасцімі, здаровымі. А ў сямейным жыцці выяўляюцца і ўзаемныя недахопы.

Ці ўсе супругі ніхалагічна здольны цесні новае абавязкі па падтрымцы другога? Любіць канкрэтнага чалавек ці ўсё, чым чалавечтва ўвогуле. Тым больш, што за межамі сацыяльнага кантролю, у быццё людзі часам паводзяць сябе не так строга. Ці не таму п'яства, на прычыне якога распадаецца амаль палова шлюбнаў, знаходзіць прытулак часцей за ўсё тут?

А возьмем рэўнасць. Поўнацэнна ад не пазбавіцца людзі не змогуць ніколі. Але зайздросцівы раўніўцам не дзводзіцца — яны даходзяць да псіхічнай нерэўнавагі. Гэтыя людзі ўдвая нешчаслівыя: яны і мучыцца і пакутнікі, тырашы і рабы ў адной асобе. Стваранні ў сям'і атмасферу настаяннай падазроннасці, сварак, недавер'я, яны і самі задыхаюцца ў ёй. Спрэчка ўзнікае часцей за ўсё з-за глупства; як кажуць, «ўсё ясна рэўнасці, а доказаў няма...» Лепшае лякарства ад яе — аकुныцца ў любімую працу, думаць пра дзяцей і шчасце другіх, а не толькі пра сябе, не ўзводзіць сваю трагедыю ў сусветную праблему.

Вялікую шкоду сям'і прыносіць мяшчэнства, сквапінасць, калі ўсе чалавечыя пачуцці прыносяцца ў ахвяру мэблі, вопратцы, дачы, аўтамабілю і г. д.

Цяпер намнога ўзрасла культура грамадства і сям'і. Таму ад кожнага чалавека залежыць, быць сямейнаму шчасцю ці не. Шчасце, — пісаў В. А. Сухамліскі, — гэта перш за ўсё аптымізм, вера ў светлую будучыню, творчая праца, перажыванне радасці задавальнення найвышэйшай чалавечай патрэбнасці — патрэбнасці ў чалавеку. Як тут трапіна сказана: патрэбнасці ў чалавеку! А гэта азначае — патрэбнасці ў жонцы, мужу, дзіцяці, бацьках... І калі з'явіцца такая патрэбнасць: прынесці шчасце іншаму — ніякіх перашкод не будзе. Бо стварэнне шчасця — найвялікшая радасць, надае патрэбны сэнс нашаму жыццю: як грамадскаму, так і асабістаму.

С. ЛАПЦЕНАК,
кандыдат філасофскіх навук,
дацэнт кафедры марксісцка-ленінскай этыкі, эстэтыкі і навуковага атэізму БДУ імя У. І. Леніна.

Якой была б сям'я ў гандляркі і паэты?..

асноўны праэнт разводаў прыпадае якраз на шлюбны, што праіснавалі 5—12 гадоў. Тут не скажам, што муж і жонка дрэнна ведалі адно аднаго.

«Кожная сям'я, — слухаю заўважаў А. С. Макаранка, — адрозніваецца сваёй асаблівасцю жыцця і жыццёвых умоў, кожная сям'я павінна самастойна вырашаць шматлікія педагогічныя задачы, карыстаючыся для гэтага ці ў якім разе не гатовымі, узятымі з боку рэзінтамі, а выключна сістэмай агульных прынцыпаў савецкага жыцця і камуністычнай маралі».

Адметнымі рысамі савецкага ладу жыцця і маралі з'яўляюцца камуністычныя ідэянасць і свядомасць грамадзян, працавітасць, калектывізм і таварыская ўзаемадапамога, барацьба за здаровае маральнае мікрасяроддзе на вытворчасці і ў сям'і.

Усталяванне савецкай сям'і знаходзіцца ў цеснай сувязі з агульнадзяржаўнымі клопатамі аб матэрыяльным дабрабыце людзей. Толькі за гады дзевяці пацігодкі заробатнай пятай павялічылася больш чым у 75 мільянаў чалавек. Каля 14 мільянаў дзяцей знаходзяцца ў яслях і садах. У дзiesiąты пацігодкі штогод у нас будзе 10—11 мільянаў навааселяў. «Цяпер наш сям'ю, — падкрэслівае П. М. Машэраў у кнізе «Ідэя-палітычнай рабоце — высокую дзейнасць», — ужо не звязваюць у такой меры, як раней, матэрыяльна-маёмасныя інтарэсы. Змяняецца ў пэўнай ступені роля эканамічнай ўзаемазалежнасці мужа і жонкі, дзяцей і бацькоў. На першы план у сямейных адносінках выйшлі ідэя-маральныя, значыцца, самыя трывалыя матывы і інтарэсы».

Адзін з прынцыпаў маральнага кодэксу будаўніка камунізму прадугледжвае ўзаемную павагу ў сям'і, клопаты аб выхаванні дзяцей. Ён усё больш усталяваецца ў жыцці. Праўда, нека так складалася, што ў яго прапагандае наіск больш робіцца на абавязку бацькоў перад дзецьмі. Але вельмі важна падкрэсліваць і тое, што сталыя дзеці таксама маюць абавязкі перад бацькамі: яны прадстаўляюць у выпадку неабходнасці састарэлым бацькам прытулак, даглядаюць іх у час хваробы, працягваюць пастанаянныя клопаты аб іх фізічным стане, з'яўляюцца іх маральнай апорай.

Узаемная павага — сведчанне здаровага маральна-псіхалагічнага мікраклімату ў сям'і. Тон яму задаюць муж і жонка. Сям'я пачынаецца па шлюб. Грамадзянскі шлюб, заснаваны на каханні, —

даў Ваш жаніх уўлешням аб будучым выбраніку? Адказы размеркаваліся так: аднаўдаў (74 працэнта), не зусім (6 працэнтаў), не аднаўдаў (20 працэнтаў). Прыкладна такія ж адказы атрымалі і мінскія сацыялагі.

А якія якасці шукаюць сучасныя нявесты ў жаніхоў? Аказваецца, «працавітасць, захапленне справай», «мэтанакіраванасць», «сілу волі, рашучасць», «павагу да людзей», «прыгажосць», «пачуццё гумару», «адукаванасць», «кантактнасць», «веселасць» (усе адказы размешчаны намі на ніжэйшай ступені: ад 27 працэнтаў да 2-х). Падобнымі пошукамі, а не пасягам, заклапочаны і жаніхі. Праўда, апошнія больш высока ценяць — у параўнанні з жанчынамі — такія якасці, як прывабнасць, прычотнасць, рачытанасць, гаспадарлівасць.

А калі каханне не складалася, як у песні, што лепш — кахаць самому ці быць каханым? Аказваецца, па-рознаму адказваюць мужчыны і жанчыны. Першыя: самому кахаць — 54 працэнта адказаў (з 162 чалавек). Быць каханым — 38 працэнтаў, згодны толькі на ўзаемнасць — 8 працэнтаў; жанчыны: самай кахаць — 37 працэнтаў, быць каханай — 60 працэнтаў, толькі ўзаемнасць — 3 працэнта (адказы 114 жанчын).

Каханне — гэта невычэрпная; шаблоны тут недапушчальныя. Але ўсё ж некалькі заўваг зрабіць хацелася б.

Часам каханне звязваюць з падевядомым у чалавеку, з «голадам і голасам цела», з тым, што непаздўладна асабе, што трэба, як сцвярджае Ю. Рурыкаў, «адсекчы ад дзетанараджэння», ад шлюбна. Гэта, на наш погляд, рызыкаўна і шкоднае сцвярджэнні. Бо каханне нельга адрываць ад дасягненняў культуры і свядомасці людзей, ад сямейнага шчасця.

Буржуазныя ідэолагі (гэта добра паказана на поглядах заходнегерманскага літаратурынага крытыка Дыцмана — персанаж рамана Ю. Бондарава «Бераг») скажэнні ў любові (аднаполавую любові, амагалі ў сексуальных адносінках, рэкама секса) выдаюць за сапраўднае каханне, «свабоду любові». І справядліва сцвярджаюць другога героя — савецкага пісьменніка Нікіціна, — што гэта вядзе толькі да распусці, бо калі прыгожая жанчына можа ў простым і патаемным, як казка, каханні прынесці свету не менш прыгожую істоту, то ці варта патураць ненатуральнай сувязі ды яшчэ выдаваць гэта за рысу XX стагоддзя?

Аляксандр КАВШЫКА

ЮБИЛЯРУ

У нашага «Перца» круглая дата. Вельмі круглая, наўвекавая.

Хто з нас не ведае і ўважліва, з захапленнем, не прабягаў вачамі па старонках украінскага часопіса палітычнай сатыры і гумару «Перца»?

Усе прабягалі, усе чыталі і ўсе з павагай у рукі бралі і суседзям — пачытайце! — ветліва перадавалі.

Дык вось гэтай пяранска-сатырычнай асамблей дванаццаці гадоў уперадзе вядомы ўкраінскі пісьменнік-гумарыст Макіўчук Фёдар Юр'евіч.

Дванаццаці гадоў бяспрашна трымае жазло савецкай вострай смехаты. Значыцца — галоўным рэдактарам сучаснага часопіса смеху працуе.

А ў гэтым часопісе — вы, бяспрашна, добра ведаеце — гультаям і абібокам, зладзюгам і шкоднікам ні гарчыцы, ні солі не шкадуюць. Куды трэба, туды і пасылаюць, якія трэба, туды месцы «добрыячліва» і напіраюць. Добры, вельмі гэціны часопіс... Не шкадуе ні гаркаватага, ні салёнакага...

...Неяк здарылася мне прысутнічаць на нарадзе ў рэдакцыі. Старшыняваў Фёдар Юр'евіч. Старшыняваў і ўступнае слова трымаў. Коротка і сцісла сказаў:

— Таварышы! У нас на парадку дня два пытанні. Першае — вастрыць пёры!.. Другое — вастрыць пёры!

От і ўсё. Успамінаю я і Астэпа Вішня, у каго, як эстафету, жазло гумару прыняў Фёдар Юр'евіч.

Мы кажам, пісьменнік Астэпа Вішня не толькі тым вялікі, што свой багаты непаўторны талент шчыра і самааддана аддаваў Камуністычнай партыі, савецкаму народу, не толькі тым, што ён — выдатны арыгінальны творца і наватар — стварыў арыгінальную школу вішневых усмешак. Веліч Астэпа Вішня яшчэ і ў тым, што ён, як ніхто, сваімі каскаднымі усмешкамі не адно пакаленне смехатворцаў да прыгажосці сатырычнай разбудзіў.

Прачнуўся і я ад магутнага поклічу Астэпа Вішня — не святых гаршкі лепяць. Вішневы ўсмешкі натхнілі і мяне.

Слаўнага касманаўта, двойчы Героя Савецкага Саюза Папавіча Паўла Раманавіча калі запыталі: «Што Вы з сабою бераце да нябесных зорак?» — адказаў: «Бяру гумарэскі Астэпа Вішня...»

Пра гэту любоў да чарадзея смеху раскажыў мой зямляк і яшчэ дадаў:

— Значыць, усмешкі Астэпа Вішня зіхаць не толькі на зямлі, але і на небе...

Вялікая сіла — пяранска-вішнеўская сатыра!

Слава табе, наш дарагі Перца! Ты выхаваў волата смеху Астэпа Вішня!

Ты нарадзіў і выгадаваў цэлую плеяду таленавітых паэтаў савецка-народнага гумару і сатыры!

З пашанай і ўдзячнасцю перад табою схіляем свае лысыя галовы!

Пераклаў з украінскай І. ГРАМОВІЧ.

ФРАЗЫ

Стаяць на вяршыне бліжэйшай гары — гэта не значыць стаць вышэй за ўсіх.

Крытык гартваў маладыя таленты: не шкадуючы ліў карцом на іх галовы сцюдзёную ваду.

Лётаючы на Пегасе, для поўнай бяспекі браў з сабою парашут.

А. БІГАЙДАРАУ.

Мікола ВЯРШЫНІН

ЛІТАРАТУРНАЯ ЭНЦЫКЛАПЕДЫЯ

БАЛАДА — верш, у якім паэт патхняе ў асноўным самога сябе.

ВЫДАВЕЦТВА — выдае сябе за прыхільніка творчасці.

ГАНАРАР — не заўсёды адпавядае гонару.

РУКАПІС — рэкамэндуецца пісаць правай рукой, а не левай нагой.

РЭДАКТАР — жывы бог перад аўтарамі.

УВОДЗІНЫ — спроба аўтара адвесці чытача ад пошукаў галоўнай думкі ў творы.

ЭПАПЕЯ — калі аўтар доўга ходзіць у рэдакцыю ў чаканні, што яго надрукуюць.

ЭРУДЫТ — чалавек, які не толькі піша, але і ведае, як выдасць свае творы.

ЧАМУ Ж ТУТ НЕ СМЯЯЦЦА?

На выбранае некаторыя глядзяць абавязкова, як на шгосці тоўстае. Маўляў, што там некалькі друкарскіх аркушаў... Глядзі глыбей і шырэй. Бяры паўвоза паперы, тады такая цагляна (прабачце, таміна) выйдзе, што самы сучасны чытач адкладзе ўбок многія дэфіцытныя выданні, каб толькі наставіць на відным месцы паліноўнае дасягненне выдавецкай тэхнікі і, безумоўна, аўтарскай думкі.

Праўда, калі глянуць на ўсё гэта чыста на-чалавечы (ёсць жа ў кожнага ўласны гонар, які не адмаўляе і пачуцця годнасці), дык кожнага такога раманіста, парадзіста і вершатворца зразумець можна. Як кажучы, я чалавек і нішто чалавечы мне не чужое.

Аднак і сярод звычайных людзей ёсць «дзівакі». І сярод аўтараў... таксама. Вось Міхась Чавускі, напрыклад. Сутрамаем яго падобчы і бачым, што чалавек усміхаецца. Так і падумалася, што найначай нешта па леташняй латарэі выйграў ці прыдаў... па знаёмству некалькі картка «Спортлото». Суботняга, вядома... А ён выцягвае з кішэні невялічкі томік і з гонарам гэткам, маўляў, гэта сапраўдная цагляна (зноў-такі, прабачце, таміна), гаворыць: «Вось выбранае маё. Толькі што ў «Мастанкай літа-

ратуры» выйшла. «Стрэліны Вераб'ёў» называецца».

«Эх, братка, — завіраваў думкі ў галаве, — хто яго ведае, стрэліны гэты Вераб'ёў ці не, а ты не інакш птушка абскубе- ня. Бачыце яго, томік выдаў і радуецца».

Вечарам, праўда, закарцела кніжку гэтую прачытаць. (Аўтар аказаўся на дзіва сціплым і падарыў нам адзіны экзэмпляр, заўважыўшы, між іншым, што гэта апошні і зборнік няпер не знойдзеш ні толькі ў Мінску, а і сярод колішніх «пустак-балот беларускай зямлі» — што лепей усё ж правесці!). І што ж вы думаеце, браточки, захапіла гэтае пісанне. Ды яшчэ які! Давялося перанесці па заўтра чытанне даў раманцаў і трох апавесцей (самі разумеюць, друкаванай прадукцыі выходзіць шмат, патрэбна паспяваць з усім знаёмшца).

А М. Чавускі парадаваў нас і пататкамі з запіскай кніжкі фелетаніста, і анавіданнямі, і гумарэскамі, і фельетонамі. Перачытаўшы сцэнікі, скетчы, кароткія камедыі і не да жартаў сталася...

А яшчэ падумалася, што не аўтар — дзівак-чалавек. А мы, чытачы, калі часта не заўважаем зборнічкаў невялікага памеру ды багатаейшага зместу. Чаму ж тут не радавацца!

В. САЕНКА.

Георгій ЮРЧАНКА

ПАРОДЫЯ

У КАМЛЯХ

Звукаюцца цяней
гадоў кругі
янол камля надзей.
Не ведаю, а ці крапе
прадвесень
камлістае ў зазубрынах
жыццё?
Сяргей ПАНЗІНК.

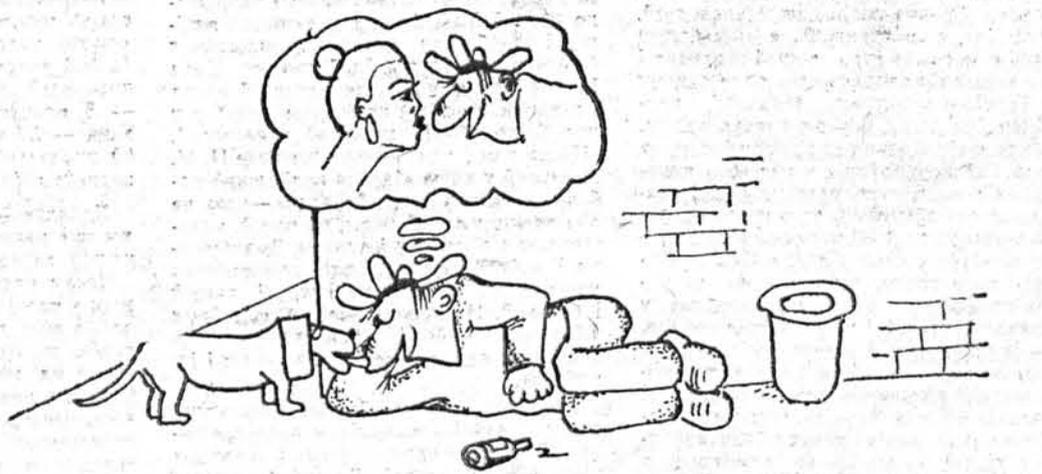
Камель жыцця, камель надзеі,
пачуццяў важкія камлі...
Засцілы прысмеркаў радзюць,
як я камлюю на зямлі.

Я счуў: на зверхнасці
галоўна
камлістым сном буе хмель,
таму злагоднена, мілоўна
нясу успомненняў камель.

Бы ткаль,
з пісакім правазваннем
сябе звязушы вузляком,
хаджу на словапаліванне
з дубовым гладкім камлюком.

Ды нешчадлівымі вякамі
на сцюжны выведзены шлях,
гатоў дубасінь камлюкамі
па спаковечнасці камлях.

Без слоў.

Малюнікі К. ХОМЧАНКІ.

«Літаратура і искусство» — орган Министерства культуры и правления Союза писателей БССР, Минск.

«ЛИТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі

Індэкс 63856

ЛТ 03026

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП, Мінск, вул. Закарава, 19.

Тэлфоны: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адзнака санратара — 33-44-04, аддзела грамадска-палітычнага жыцця і інфармацыі — 33-22-04, аддзела прозы і паэзіі — 33-24-62, аддзела крытыкі і бібліяграфіі — 33-24-62, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-21-53, аддзела выяўленчага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-24-62, аддзела культуры — 33-24-62, аддзела пісем і масвай работы — 33-22-04, выдавецтва — 23-52-85, бухгалтэрыі — 23-77-65.

Рукапісы рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Аляксандр АСІПЕНКА.

Рэдакцыйная калегія:

Заір АЗГУР, Барыс БУР'ЯН,
Анатоль ГРАЧАНІКАУ, Юрый ГРЫГОР'ЕУ,
Канстанцін ГУБАРЭВІЧ, Ігар ДАБРАЛЮБАУ,
Васіль ІВАШЫН, Віктар КАВАЛЕНКА,
Аляксандр КАПУСЦІН (намеснік галоўнага рэдактара),
Уладзімір НЯФЕД, Віктар ПРАТАСЕНЯ,
Іраіда САНКОВА, Мікола ТКАЧОУ,
Юлія ЧУРКО, Віктар ШЫМУК, Рыгор ШЫРМА.